ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MICHAEL B. ELMER της 4ης Μαρτίου 1997 *

Περιεχόμενα

Η εθνική νομοθεσία και το ιστορικό της ..... I - 5911

Η δραστηριότητα της Systembolaget στην πράξη ..... I - 5919

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως ..... I - 5925

Τα προδικαστικά ερωτήματα ..... I - 5926

Οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο ..... I - 5928

Γενικές παρατηρήσεις επί του άρθρου 30 της Συνθήκης ..... I - 5930

Γενικές παρατηρήσεις επί του άρθρου 37 της Συνθήκης ..... I - 5935

Το σουηδικό νομικό σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών εμπίπτει στις απαγορεύσεις των άρθρων 30 και 37 της Συνθήκης; ..... I - 5937

Το σύστημα μπορεί να δικαιολογηθεί σύμφωνα με τους κανόνες του άρθρου 36 της Συνθήκης; ..... I - 5948

Το ζήτημα της μεταβατικής περιόδου και οι συνέπειες τυχόν αντιθέσεως προς τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης ..... I - 5952

Πρόταση ..... I - 5952

1. Στην παρούσα υπόθεση, που αφορά την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί του ζητήματος κατά πόσον το σουηδικό νομικό σύστημα στον τομέα της λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών συμβιβάζεται προς τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης ΕΚ.

Η εθνική νομοθεσία και το ιστορικό της

2. Κατά το παρελθόν, δύο κρατικές επιχειρήσεις είχαν το αποκλειστικό δικαίωμα παραγωγής και πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών στη Σουηδία. Η V & S Vin & Sprit AB (στο εξής: V & S) είχε το αποκλειστικό δικαίωμα παραγωγής και εξαγωγής οινοπνευματωδών ποτών και εισαγωγής μπύρας, οίνου και οινοπνευματωδών ποτών. Η Systembolaget AB είχε το αποκλειστικό δικαίωμα λιανικής και χονδρικής πωλήσεως στα εστιατόρια.

3. Μετά τη θέση σε ισχύ, από 1ης Ιανουαρίου 1994, της συμφωνίας ΕΟΧ, ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη της οποίας ήταν το Βασίλειο της Σουηδίας, φινλανδικό δικα-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η δανική.

στήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο ΕΖΕΣ προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το κατά πόσον συμβιβάζεται με τα άρθρα 11, 13 και 16 της συμφωνίας ΕΟΧ (που αντιστοιχούν κατ' ουσίαν στα άρθρα 30, 36 και 37 της Συνθήκης) ένα νομικό σύστημα που παρέχει σε μια κρατική μονοπωλιακή επιχείρηση το αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής οινοπνευματωδών ποτών από άλλα κράτη του ΕΟΧ ή που απαιτεί, όσον αφορά το εμπόριο μεταξύ των κρατών ΕΟΧ, για την εισαγωγή και τη θέση σε κυκλοφορία τέτοιων προϊόντων την άδεια της κρατικής μονοπωλιακής επιχειρήσεως. Στην απόφασή του της 16ης Δεκεμβρίου 1994, υπόθεση E-1/94, Restamark [1], το Δικαστήριο ΕΖΕΣ αποφάνθηκε ως εξής:

«1) Το άρθρο 11 της συμφωνίας ΕΟΧ έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνικό μέτρο που παρέχει σε ένα κρατικό μονοπώλιο το αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής των οινοπνευματωδών ποτών που εμπίπτουν στα προϊόντα που καλύπτονται από τη συμφωνία ΕΟΧ και προέρχονται από τα συμβαλλόμενα μέρη ή την εφαρμογή στο εντός του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου εμπόριο εθνικών διατάξεων που απαιτούν για την εισαγωγή και τη θέση σε ελεύθερη κυκλοφορία τέτοιων προϊόντων την άδεια του κρατικού μονοπωλίου, έστω και αν η άδεια αυτή χορηγείται αυτόματα. Εξάλλου, τα μέτρα αυτά δεν μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει του άρθρου 13 της συμφωνίας ΕΟΧ για μόνο τον λόγο ότι εντάσσονται στο πλαίσιο μιας πολιτικής στον τομέα του οινοπνεύματος που αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση των βλαβερών συνεπειών της καταναλώσεως οινοπνευματωδών ποτών για την υγεία, δεδομένου ότι ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί με μέτρα που περιορίζουν λιγότερο την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

2) Το άρθρο 16 της συμφωνίας ΕΟΧ έχει την έννοια ότι από 1ης Ιανουαρίου 1994 κάθε κρατικό μονοπώλιο εμπορικού χαρακτήρα που δεν εμπίπτει στο πρωτόκολλο 8 της συμφωνίας ΕΟΧ πρέπει να διαρρυθμιστεί κατά τρόπο ώστε να καταργηθεί το αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής σε συμβαλλόμενο μέρος από άλλα συμβαλλόμενα μέρη των προϊόντων που καλύπτονται από το μονοπώλιο.»

4. Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την προσχώρηση του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπήρξε αλληλογραφία, ήδη πριν την έκδοση της αποφάσεως αυτής, μεταξύ της Επιτροπής και της Σουηδικής Κυβερνήσεως σχετικά με τα σουηδικά μονοπώλια οινοπνεύματος [2]. Από την ανταλλαγή επιστολών προέκυπτε ότι η Επιτροπή — υπό την επιφύλαξη της μελλοντικής νομολογίας του Δικαστηρίου και του ρόλου της Επιτροπής ως θεματοφύλακα της Συνθήκης — δεν έκρινε σκόπιμο να λάβει εξ ιδίας πρωτοβουλίας μέτρα κατά του μονοπωλίου λιανικής πωλήσεως, εφόσον τα μονοπώλια παραγωγής, χονδρικού εμπορίου και εισαγωγής είχαν καταργηθεί και είχε εξασφαλισθεί ο αποκλεισμός κάθε διακρίσεως εις βάρος των προϊόντων που προέρχονταν από τα άλλα κράτη μέλη [3].

1 — Βλ. *Report of the EFTA Court*, 1η Ιανουαρίου 1994-30 Ιουνίου 1995, σ. 17 (ελεύθερη μετάφραση).

2 — Βλ. την επιστολή που απηύθυνε ο επίτροπος H. van den Broek στον Υπουργό Ευρωπαϊκών Υποθέσεων U. Dinkelspiel, στις 20 Δεκεμβρίου 1993.

3 — Από τα πρακτικά μιας ανταλλαγής απόψεων που έλαβε χώρα στις 21 Δεκεμβρίου 1993 μεταξύ του Βασιλείου της Σουηδίας και της Επιτροπής προκύπτει ότι η Επιτροπή έδωσε ιδιαίτερη σημασία στη δημοσίευση των κανόνων αγοράς και πωλήσεως των οινοπνευματωδών προϊόντων, στον αντικειμενικό χαρακτήρα και τη διαφάνεια των κανόνων αυτών, καθώς και στην πληροφόρηση των καταναλωτών σχετικά με τα νέα προϊόντα, ώστε τα τελευταία να έχουν τη δυνατότητα να κερδίσουν την προτίμηση των καταναλωτών.

Η Πράξη Προσχωρήσεως δεν περιέχει ειδικές διατάξεις σχετικά με το εμπόριο των οινοπνευματωδών ποτών. Η Δημοκρατία της Φινλανδίας και το Βασίλειο της Σουηδίας προέβησαν σε μονομερή δήλωση [4], σύμφωνα με την οποία η υπουργική συνδιάσκεψη ενημερώθηκε σχετικά με την προαναφερθείσα ανταλλαγή επιστολών με την Επιτροπή.

5. Από την προσχώρηση του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την 1η Ιανουαρίου 1995, τα αποκλειστικά δικαιώματα της V & S για την παραγωγή και εξαγωγή οινοπνευματωδών ποτών και την εισαγωγή μπύρας, οίνου και οινοπνευματωδών ποτών καταργήθηκαν, καθώς και το αποκλειστικό δικαίωμα της Systembolaget για τη χονδρική πώληση οινοπνευματωδών ποτών στα εστιατόρια.

Τα αποκλειστικά αυτά δικαιώματα αντικαταστάθηκαν από σύστημα, σύμφωνα με το οποίο οι επιχειρηματίες μπορούν να εισάγουν και να εμπορεύονται χονδρικώς οινοπνευματώδη ποτά, οίνο και μπύρα, εφόσον είναι κάτοχοι σχετικής αδείας, και να μεταπωλούν τα προϊόντα αυτά στη Systembolaget ή στους κατόχους αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών.

Αντίθετα, διατηρήθηκε το αποκλειστικό δικαίωμα της Systembolaget σχετικά με το λιανικό εμπόριο οινοπνευματωδών ποτών.

4 — ΕΕ 1994, C 241, σ. 398.

6. Η τροποποίηση της σουηδικής νομοθεσίας στον τομέα του οινοπνεύματος, που μόλις περιγράφηκε, πραγματοποιήθηκε με τον alkohollag της 16ης Δεκεμβρίου 1994 [5] (νόμος περί οινοπνεύματος, στο εξής: νόμος), που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995. Η αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου [6] αναφέρει συγκεκριμένα τα εξής:

«Η υπερβολική κατανάλωση οινοπνεύματος δημιουργεί σημαντικά κοινωνικά, ιατρικά και κοινωνικοοικονομικά προβλήματα. Για τον λόγο αυτό η Σουηδία ασκεί από πολύ καιρό πολιτική περιστολής στον τομέα του οινοπνεύματος.

Παράλληλα πραγματοποιούνται σημαντικές αλλαγές στο εξωτερικό που έχουν επιπτώσεις στη μέχρι τώρα πολιτική οινοπνεύματος. Σύμφωνα με την επιτροπή που είναι αρμόδια για την πολιτική οινοπνεύματος, στο μέλλον θα είναι απαραίτητη μια έντονη κινητοποίηση στον τομέα οινοπνεύματος — ενόψει της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκληρώσεως και της αναμενομένης εντατικοποιήσεως των κοινωνικών και πολιτιστικών ανταλλαγών — για να περιοριστεί η κατανάλωση, να μειωθεί ο αλκοολισμός και να αντιμετωπιστούν οι βλαβερές συνέπειες του οινοπνεύματος.

Η σημερινή σουηδική πολιτική οινοπνεύματος στηρίζεται στην ισορροπία μεταξύ

5 — SFS 1994: 1738.

6 — Βλ. Regeringens proposition 1994/95: 89, Förslag til alkohollag, σ. 48.

των υψηλών φόρων, των περιορισμών, της ενημερώσεως και της διαμορφώσεως της κοινής γνώμης και των προσπαθειών σε επίπεδο θεραπείας. Οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη χρησιμοποίηση των τιμών ως όργανο στο πλαίσιο της πολιτικής οινοπνεύματος θα τροποποιηθούν. Θα πρέπει επομένως να αλλάξει η στάθμιση των διαφόρων μέσων, δεδομένου ότι η ενημέρωση, η διαμόρφωση της κοινής γνώμης και άλλες ενέργειες προλήψεως αποκτούν μεγαλύτερη σημασία, με σκοπό την προσπάθεια δημιουργίας νέων συνηθειών στην κατανάλωση ποτών στη χώρα μας.

(...)

Η σουηδική πολιτική οινοπνεύματος ουσιαστικά προσπάθησε, καθ' όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, να περιορίσει το παιχνίδι των δυνάμεων της αγοράς, δηλαδή τον ανταγωνισμό και το ιδιωτικό κέρδος. Ο λόγος ήταν η πεποίθηση ότι ο ανταγωνισμός και το ιδιωτικό κέρδος οδηγούν σε ενεργό εμπορία και πώληση, πράγμα που μεταφράζεται ως αύξηση της καταναλώσεως. Όσο περισσότερες ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουν συμφέρον να αυξηθούν οι πωλήσεις οινοπνεύματος, τόσο καλύτερη ανταγωνιστική θέση κερδίζουν τα οινοπνευματώδη ποτά στη διεκδίκηση χρημάτων από τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Όταν πρόκειται για έναν τομέα του οποίου η κοινωνία δεν επιθυμεί τη διόγκωση, οι μηχανισμοί της αγοράς όπως ο ανταγωνισμός και το κέρδος δεν αποτελούν ιδιαίτερα ενδεδειγμένα μέσα.

Κατά την άποψη της Κυβερνήσεως, η αρχή που αποσκοπεί στον περιορισμό του ιδιωτικού κέρδους στο εμπόριο του οινοπνεύματος εξακολουθεί να ισχύει και πρέπει να καθοδηγεί το κράτος κατά την επεξεργασία των κανόνων εμπορίας οινοπνευματωδών ποτών και των κατευθυντηρίων γραμμών για το λιανικό εμπόριο των ποτών αυτών. Στους τομείς στους οποίους πρέπει να καταργηθούν τα μονοπώλια του οινοπνεύματος, δηλαδή στην παραγωγή, την εισαγωγή και το χονδρικό εμπόριο, η αρχή αυτή αποκτά νέα σημασία. Στο παρελθόν, η δραστηριότητα του κράτους αποσκοπούσε στην απομάκρυνση των ιδιωτικών συμφερόντων από το εμπόριο του οινοπνεύματος. Σήμερα, η αρχή έγκειται στον έλεγχο των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο ενός συστήματος αδειών, εποπτείας και κυρώσεων, το οποίο θα διαχειρίζεται μια νέα υπηρεσία στον τομέα του οινοπνεύματος.»

7. Ο νόμος αφορά τα alkoholdrycker (στο εξής: οινοπνευματώδη ποτά), που ορίζονται στο άρθρο 3 του κεφαλαίου 1 του νόμου ως τα ποτά των οποίων ο κατ' όγκον αλκοομετρικός τίτλος υπερβαίνει το 2,25 %. Τα εν λόγω ποτά κατατάσσονται με τα ονόματα sprit, vin, starköl και öl. Το sprit (στο εξής: οινοπνευματώδη ποτά) ορίζεται στο κεφάλαιο 1, άρθρο 2, ως κάθε υγρό που αναφέρεται ότι περιέχει περισσότερο από 2,25 % οινόπνευμα σε κατ' όγκον ποσοστό, με εξαίρεση όμως του vin, της starköl και της öl. Ως vin (στο εξής: οίνος), νοείται ποτό που έχει ζυμωθεί βάσει σταφυλιών ή άλλων φρούτων και του οποίου ο ανώτατος κατ' όγκον αλκοομετρικός τίτλος ανέρχεται σε 22 %, σύμφωνα με το κεφάλαιο 1, άρθρο 5. Η starköl (κατά λέξη «ενισχυμένη μπύρα», στο εξής: μπύρα) είναι, σύμφωνα με το κεφάλαιο 1, άρθρο 6, του νόμου, ένα ποτό που έχει ζυμωθεί και κατασκευαστεί από βύνη και του οποίου ο κατ' όγκον αλκοομετρικός τίτλος υπερβαίνει το 3,5 %. Αν ο κατ' όγκον αλκοομετρικός τίτλος κυμαίνεται μεταξύ 2,5 % και 3,5 %, το προϊόν εμπίπτει στην κατηγορία öl (κατά λέξη «μπύρα», στο εξής: απλή μπύρα).

Εισαγωγές

Το άρθρο 2 του κεφαλαίου 4, που αφορά τις εισαγωγές, είναι διατυπωμένο ως εξής:

«Τα οινοπνευματώδη ποτά, ο οίνος και η μπύρα εισάγονται στη Σουηδία μόνον από επιχειρηματίες που έχουν άδεια παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου τέτοιων προϊόντων (...).»

Ερωτηθείσα σχετικά κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, η Σουηδική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 του κεφαλαίου 4, ένας παραγωγός ή μεσολαβητής που είναι εγκατεστημένος και ασκεί νόμιμη δραστηριότητα σε ένα άλλο κράτος μέλος μπορεί να πωλήσει τα προϊόντα του στη σουηδική αγορά μόνο με τη βοήθεια ενός μεσολαβητή που έχει σουηδική άδεια χονδρικού εμπορίου ή αν ο ο ίδιος ο παραγωγός έχει λάβει από τις σουηδικές αρχές άδεια χονδρικού εμπορίου και καταβάλλει τους σχετικούς φόρους, ζήτημα επί του οποίου θα επανέλθω.

Ούτε η Systembolaget ούτε οι κάτοχοι αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών επιτρέπεται να πραγματοποιούν οι ίδιοι εισαγωγές, αλλά είναι υποχρεωμένοι, δυνάμει του νόμου, να πραγματοποιούν τις αγορές τους μόνον από επιχειρηματίες που είναι κάτοχοι σουηδικής αδείας παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου.

Άδειες παραγωγής και χονδρικού εμπορίου

8. Δυνάμει των άρθρων 1 και 2 του κεφαλαίου 2 του νόμου, μόνον οι επιχειρηματίες που έχουν ειδική άδεια (άδεια παραγωγής) επιτρέπεται να παράγουν οινοπνευματώδη ποτά.

9. Δυνάμει του άρθρου 1 του κεφαλαίου 4 του νόμου, απαιτείται ειδική άδεια (άδεια χονδρικού εμπορίου) για την άσκηση χονδρικού εμπορίου οινοπνευματωδών ποτών, οίνου και μπύρας. Πάντως, η άδεια παραγωγής παρέχει αυτομάτως το δικαίωμα ασκήσεως χονδρικού εμπορίου των αντιστοίχων προϊόντων.

Δυνάμει του άρθρου 5 του κεφαλαίου 4, ο κάτοχος αδείας παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου μπορεί να πωλήσει εμπορεύματα μόνο στη Systembolaget, στους λοιπούς κατόχους αδείας παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου των ιδίων προϊόντων ή σε όσους έχουν άδεια να διαθέτουν τα εν λόγω προϊόντα.

Οφειλόμενα τέλη για τις άδειες

10. Το άρθρο 4 του κεφαλαίου 7 αναφέρεται συγκεκριμένα στις άδειες. Ο αιτών οφείλει να καταβάλει τέλος κατά την κατάθεση της αιτήσεώς του και ο δικαιούχος αδείας παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου πρέπει να καταβάλει επιπλέον ετήσιο τέλος επιτηρήσεως που αποσκοπεί στη χρηματοδότηση του διαρκούς ελέγχου της τηρήσεως των προϋποθέσεων χορηγήσεως της αδείας και εφαρμογής της νομοθεσίας. Η χορήγηση των αδειών και ο έλεγχος υπάγονται στην αρμοδιότητα της Alkoholinspektion (επιθεωρήσεως οινοπνεύματος). Οι λεπτομέρειες καθορίζονται από τον alkoholförordningen (κανονισμό περί οινοπνεύματος) [7]. Δυνάμει του άρθρου 10 του κανονισμού, το τέλος που πρέπει να καταβληθεί κατά την υποβολή της αιτήσεως ανέρχεται σε 25 000 σουηδικές κορώνες (SKR) (περίπου 3 000 ECU).

Το τέλος συνεχούς επιτηρήσεως (βλ. άρθρα 13, 14 και 15 του κανονισμού περί οινοπνεύματος) αποτελείται από ένα πάγιο τέλος και ένα μεταβαλλόμενο πρόσθετο τέλος. Το τέλος είναι συνάρτηση του κλιμακούμενου όγκου παραγωγής και το συνολικό τέλος ανά λίτρο μειώνεται με την αύξηση του όγκου. Παραδείγματος χάριν, το πάγιο τέλος (δεν οφείλεται πρόσθετο τέλος) για ποσότητα οίνου μέχρι 50 000 λίτρα ανέρχεται σε 10 000 SKR (περίπου 1 165 ECU), έτσι ώστε το συνολικό τέλος για το σύνολο της ανωτέρω ποσότητας ανέρχεται σε 0,2 SKR ανά λίτρο. Για ποσότητα από 1 001 000 έως 5 000 000 λίτρα, το πάγιο τέλος ανέρχεται σε 79 000 SKR (περίπου 9 200 ECU) και το πρόσθετο τέλος σε 50 SKR (περίπου 5,8 ECU) ανά 1 000 λίτρα, έτσι ώστε το συνολικό τέλος ανέρχεται σε 0,056 SKR ανά λίτρο αν γίνει χρήση ολόκληρης της ποσότητας.

Το λιανικό εμπόριο

11. Το κεφάλαιο 5 του νόμου αφορά τη λιανική πώληση των οινοπνευματωδών ποτών, του οίνου και της μπύρας.

Το άρθρο 1 του κεφαλαίου 5 είναι διατυπωμένο ως εξής:

«Πρέπει να συσταθεί ανώνυμη εταιρία (εταιρία λιανικής πωλήσεως), ανήκουσα στο Δημόσιο [8], ειδικώς για να εξασφαλισθεί η λιανική πώληση των οινοπνευματωδών ποτών, του οίνου και της μπύρας.

Αυτή η εταιρία λιανικής πωλήσεως δεν μπορεί να εισάγει, να εξάγει ή να παράγει τα ποτά που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο.

7 — Βλ. SFS 1994: 2046, που τροποποιήθηκε τελευταία με το SFS 1995: 1215. Μετά την τροποποίηση που επήλθε το 1995, το άρθρο 18 προβλέπει ότι το τέλος υπολογίζεται προσωρινά στην αρχή κάθε ημερολογιακού έτους βάσει του εκτιμωμένου όγκου πωλήσεων. Στο τέλος του έτους ο δικαιούχος της αδείας πρέπει να δηλώσει τις πραγματικές πωλήσεις. Από τις πληροφορίες όμως που διαθέτω δεν προκύπτει αν λαμβάνει χώρα επιστροφή στην περίπτωση που οι πωλήσεις υστερούν σε σχέση με τις προβλέψεις.

8 — Η εταιρία ονομάστηκε Systembolaget.

Η εταιρία λιανικής πωλήσεως μπορεί, αν είναι κάτοχος αδείας χονδρικού εμπορίου, να προβαίνει σε πωλήσεις προς τους κατόχους αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών [9].

Οι διατάξεις που αφορούν τη δραστηριότητα και την εκμετάλλευση της εταιρίας λιανικής πωλήσεως, καθώς και την ειδική κρατική εποπτεία, θα θεσπιστούν στο πλαίσιο συμφωνίας που θα συναφθεί μεταξύ της εταιρίας και του Δημοσίου.»

Το άρθρο 2 του κεφαλαίου 5 προβλέπει τα ακόλουθα:

«Το λιανικό εμπόριο των οινοπνευματωδών ποτών, του οίνου και της μπύρας ασκείται αποκλειστικά από την εταιρία λιανικής πωλήσεως.

Η εταιρία λιανικής πωλήσεως καθορίζει τη θέση των σημείων πωλήσεως σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που προκύπτουν από τη συμφωνία μεταξύ του Δημοσίου και της εταιρίας.»

9 — Πράγματι, η Systembolaget είναι κάτοχος αδείας χονδρικού εμπορίου και κατά συνέπεια μπορεί να πωλεί προς τους κατόχους αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών. Από τη έκθεση του Konkurrensverket (υπηρεσίας επιφορτισμένης με τα ζητήματα ανταγωνισμού) προς την Επιτροπή, της 7ης Νοεμβρίου 1996, σχετικά με την κατάσταση των οινοπνευματωδών ποτών στη σουηδική αγορά (σ. 3), προκύπτει ότι η αγορά των πωλήσεων οίνου και οινοπνευματωδών ποτών στα εστιατόρια αντιπροσώπευε, το 1995, το 7 % της συνολικής αγοράς του οίνου και των οινοπνευματωδών ποτών και ότι η Systembolaget ήταν ο κύριος προμηθευτής κατά το έτος αυτό (και) στη συγκεκριμένη αγορά προϊόντων.

Το άρθρο 5 του κεφαλαίου 5 προβλέπει ότι τα οινοπνευματώδη ποτά, ο οίνος και η μπύρα που δεν είναι αποθηκευμένα πρέπει να χορηγούνται από την εταιρία λιανικής πωλήσεως μετά από απλή αίτηση, εκτός αν η εταιρία θεωρεί ότι αυτό είναι αδύνατο.

Δυνάμει του άρθρου 6 του ίδιου κεφαλαίου, επιτρέπεται στα καταστήματα ειδών διατροφής, στη Systembolaget και στους παραγωγούς που είναι κάτοχοι αδείας παραγωγής η λιανική πώληση απλής μπύρας.

12. Η προβλεπόμενη στο κεφάλαιο 5, άρθρο 1, του νόμου συμφωνία μεταξύ του Δημοσίου και της Systembolaget [10], της οποίας το Δημόσιο είναι ο μόνος μέτοχος, προβλέπει ότι η Systembolaget πρέπει να ασκεί τη δραστηριότητά της κατά τρόπο ώστε να προλαμβάνει, κατά το μέτρο του δυνατού, τις ολέθριες δημόσιες, κοινωνικές και ιατρικές συνέπειες που συνδέονται με την κατανάλωση οινοπνεύματος.

Από το σημείο 4 της συμφωνίας προκύπτει ότι:

«Η επιλογή των προϊόντων της εταιρίας πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην ευνοούνται τα εθνικά προϊόντα. Η επιλογή στηρίζεται μόνο σε μία εκτίμηση της ποιότητας

10 — Βλ. Tillkännagivande av avtal mellem Systembolaget Aktiebolag och staten, SFS 1994: 2049.

του προϊόντος, των ειδικών κινδύνων εκ των βλαβερών συνεπειών του προϊόντος, της ζητήσεως της πελατείας, καθώς και σε άλλες εμπορικές και ηθικές παραμέτρους.

Έπειτα από αίτηση του προμηθευτή, το προϊόν του οποίου δεν έγινε δεκτό ή διεγράφη από το συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών της εταιρίας, η εταιρία οφείλει να γνωστοποιήσει εγγράφως τους λόγους της αποφάσεώς της. Ο προμηθευτής πρέπει να ενημερώνεται για τις δυνατότητες προσφυγής ενώπιον του Alkoholsortimentsnämnd που διαθέτει κατά των αποφάσεων της εταιρίας.

Το συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών που αναφέρεται στην παρούσα συμφωνία είναι το συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών που αναφέρεται στον συνήθη τιμοκατάλογο της εταιρίας.»

Από τη συμφωνία προκύπτει εξάλλου ότι η εμπορία εκ μέρους της Systembolaget πρέπει να είναι αντικειμενική και ότι, στο πλαίσιο της νομοθεσίας και των περιορισμών που επιβάλλει όσον αφορά τη διαφήμιση των οινοπνευματωδών προϊόντων, η εταιρία πρέπει να προσπαθεί να κάνει γνωστά στην πελατεία τα νέα προϊόντα.

Τέλος, από τη συμφωνία προκύπτει ότι το εμπορικό περιθώριο της Systembolaget πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια που εφαρμόζονται τόσο στα εθνικά όσο και στα εισαγόμενα προϊόντα, ότι η Systembolaget πρέπει να ασκεί το λιανικό εμπόριο σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον νόμο, να ασκεί τη δραστηριότητά της κατά εύλογο τρόπο, να παρέχει υπηρεσίες ποιότητας στην πελατεία και να εξασφαλίζει υπέρ του Δημοσίου εύλογη απόδοση του κεφαλαίου του, αποφεύγοντας την άσκοπη υπερτίμηση των προϊόντων.

Αδεία πρατηρίου πωλήσεως ποτών

13. Το κεφάλαιο 6 του νόμου αφορά την άδεια πρατηρίου ποτών. Το άρθρο 5 του κεφαλαίου 6 προβλέπει ότι: «Ο κάτοχος πρατηρίου πωλήσεως ποτών αγοράζει τα οινοπνευματώδη ποτά, τον οίνο και την μπύρα που χρειάζεται για τη δραστηριότητά του μόνον από τους κατόχους αδείας χονδρικού εμπορίου τέτοιων προϊόντων.»

Κυρώσεις

14. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του κεφαλαίου 10 του νόμου, όποιος πωλεί, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, οινοπνευματώδη ποτά άνευ εγκρίσεως, τιμωρείται με χρηματική ποινή ή φυλάκιση το πολύ δύο ετών.

Εμπορία

15. Η εμπορία των οινοπνευματωδών ποτών του οίνου, της μπύρας και της απλής μπύρας διέπεται από τον lag (1978: 763) med vissa bestämmelser om marknadsföring av alkoholdrycker (νόμος περί θεσπίσεως διαφόρων μέτρων σε θέματα εμπορίας των οινοπνευματωδών ποτών) [11]. Ο νόμος ορίζει ότι η διαφήμιση και τα λοιπά μέτρα εμπορίας δεν μπορούν να είναι πιεστικά, επίμονα, ή να προτρέπουν σε κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών. Εξάλλου, απαγορεύει γενικώς τη διαφήμιση των οινοπνευματωδών προϊόντων από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τις εφημερίδες και τον περιοδικό τύπο.

Η δραστηριότητα της Systembolaget στην πράξη

16. Το 1995, η Systembolaget και οι κάτοχοι αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών πώλησαν συνολικά περίπου 336 εκατομμύρια λίτρα οίνου, μπύρας και οινοπνευματωδών ποτών, πράγμα που αντιστοιχεί σε 38 λίτρα ανά κάτοικο. Η μερίδα πωλήσεων της Systembolaget ανερχόταν περίπου σε 248 εκατομμύρια λίτρα (30 εκατομμύρια λίτρα οινοπνευματωδών ποτών, 110 εκατομμύρια λίτρα οίνου και 108 εκατομμύρια λίτρα μπύρας). Οι πωλήσεις που πραγματοποίησαν οι κάτοχοι αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών αφορούσαν κυρίως την μπύρα (περίπου 78 εκατομμύρια λίτρα συνολικά), ενώ το μερίδιο της αγοράς που τους αναλογούσε όσον αφορά τον οίνο και τα οινοπνευματώδη ποτά ανερχόταν σε 7 % περίπου (πράγμα που αντιστοιχεί περίπου σε 10 εκατομμύρια λίτρα). Το 1995, η Systembolaget ήταν ο κύριος προμηθευτής των λιανοπωλητών ποτών σε οίνο και οινοπνευματώδη ποτά [12].

17. Η Systembolaget προσφέρει στους καταναλωτές τα επιλεγέντα προϊόντα της σε 384 μικροκαταστήματα, πράγμα που σημαίνει ένα μικροκατάστημα ανά 23 039 κατοίκους ή ένα μικροκατάστημα ανά 1 172 km^2. Στα μικροκαταστήματα, ο πελάτης εξυπηρετείται προσωπικά με επιτόπου κατανάλωση και μόνο μερικά προϊόντα είναι εκτεθειμένα. Όλα τα μικροκαταστήματα λειτουργούν από τη Δευτέρα έως την Παρασκευή, από τις 9.30 π. μ. έως τις 6 μ. μ. Τα περισσότερα μικροκαταστήματα λειτουργούν επίσης μέχρι τις 7 μ. μ. την Πέμπτη. Όλα τα μικροκαταστήματα είναι κλειστά το Σάββατο καθώς και την Κυριακή και τις αργίες. Εκτός από τα μικροκαταστήματα της Systembolaget, υπάρχουν περίπου 550 σημεία διαθέσεως, παραδείγματος χάριν καταστήματα ειδών διατροφής, στα οποία μπορεί κανείς να παραγγείλει τα προϊόντα του καταλόγου της Systembolaget και τα οποία του παραδίδονται σε μεταγενέστερο χρόνο. Εκτός αυτού, τα προϊόντα μπορούν να παραγγελθούν στο πλαίσιο 56 γραμμών λεωφορείων και 45 εξόδων των αγροτικών ταχυδρομικών διανομέων.

18. Όλες οι αγορές ενόψει μεταπωλήσεως από τη Systembolaget είναι οργανωμένες κατά τρόπο συγκεντρωτικό. Ένα συγκεκρι-

11 — Όπως τροποποιήθηκε με τον lag om ändring af lagen (1978: 763) med vissa bestämmelser om marknadsföring av alkoholdrycker (νόμος περί τροποποιήσεως του νόμου περί διαφόρων μέτρων εμπορίας των οινοπνευματωδών ποτών), της 20ής Δεκεμβρίου 1994, SFS 1994: 1740.

12 — Τα περισσότερα από τα αριθμητικά αυτά στοιχεία προέρχονται από τις σελίδες 3 και 4 της εκθέσεως που αναφέρεται στην υποσημείωση 9. Τα λοιπά στοιχεία συνάγονται από τα αριθμητικά αυτά στοιχεία. Βλ. επίσης την επιστολή του A. L. Galatius, Primeur Vin AB, της 19ης Αυγούστου 1996, στην οποία αναφέρεται ότι το μερίδιο της αγοράς του οίνου που αναλογούσε στους λιανοπωλητές ποτών ανερχόταν σε 6 %.

μένο μικροκατάστημα δεν μπορεί επομένως να πραγματοποιήσει αγορές κατά τρόπο ανεξάρτητο. Συναφώς, από το σημείο 8.2 των Sammanställning av Bestämmelser vid försäljning till Systembolaget (στο εξής: όροι πωλήσεως και παραδόσεως), προκύπτει ότι: «Διώκονται οι απόπειρες των παραγωγών, των προμηθευτών και των αντιπροσώπων τους να επηρεάσουν τις πωλήσεις με επαφές με το προσωπικό της Systembolaget. Οι χονδρέμποροι, οι παραγωγοί και οι αντιπρόσωποί τους δεν πρέπει κατά κανόνα να έχουν επαφές με τα μικροκαταστήματα παρά μόνον στο πλαίσιο της παραδόσεως των εμπορευμάτων και όταν επισκέπτονται τα μικροκαταστήματα για τις ιδιωτικές τους αγορές. Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις στα μικροκαταστήματα, παραδείγματος χάριν με αλλοδαπούς φιλοξενουμένους, θα πρέπει να γνωστοποιούνται εκ των προτέρων στο εμπορικό τμήμα της Systembolaget.»

19. Η Systembolaget αγοράζει τα προϊόντα από τους επιχειρηματίες που έχουν άδεια παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου [13]. Στις 7 Οκτωβρίου 1996, είχαν χορηγηθεί συνολικά 223 άδειες παραγωγής και/ή χονδρικού εμπορίου οινοπνευματωδών ποτών, οίνου και/ή μπύρας [14].

20. Εντούτοις, τον Σεπτέμβριο του 1996, η Systembolaget είχε συνολικά μόνον 149 προμηθευτές.

21. Υπάρχουν συνεπώς 74 κάτοχοι αδείας παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου που δεν προμηθεύουν τη Systembolaget. Είτε πωλούν στους κατόχους αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών, ανταγωνιζόμενοι τη Systembolaget, κύριο προμηθευτή των λιανοπωλητών ποτών, είτε είναι απλώς κάτοχοι αδείας χωρίς να διενεργούν πωλήσεις, παραδείγματος χάριν επειδή ζήτησαν άδεια για να μπορούν να υποβάλλουν προσφορές στη Systembolaget, δεν κατόρθωσαν όμως να πωλήσουν τα προϊόντα τους στη Systembolaget [15].

22. 130 από τους προμηθευτές της Systembolaget (το 87 %) παρέδωσαν συνολικά, σε ποσότητα, λιγότερο από το 1 % των προϊόντων της Systembolaget. Λαμβανομένου υπόψη του κριτηρίου του αριθμού των πωλήσεων του προϊόντος, από το οποίο εξαρτάται η διατήρηση του προϊόντος στο βασικό συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών ή στο συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών προς δοκιμή της Systembolaget (βλ. πιο κάτω τις σχετικές αναπτύξεις για τα διάφορα συσκευασμένα σύνολα συνδυασμού ποτών), συνάγεται ότι τα προϊόντα των προμηθευτών αυτών περιλαμβάνονται κυρίως στο ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών και επομένως πωλούνται μόνον κατά τη διάρκεια μιας σύντομης περιόδου μέσω του δικτύου πωλήσεων της Systembolaget ή ότι περιλαμβάνονται στο συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών κατόπιν παραγγελίας, τα προϊόντα του οποίου δεν είναι αποθηκευμένα από τη Systembolaget. Από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει σε ποιο μέτρο οι 130 προμηθευτές μπορούν να πωλούν τα

13 — Από απόφαση της Κυβερνήσεως της 5ης Οκτωβρίου 1995 προκύπτει ότι δεν απαιτείται οι αλλοδαποί που ασκούν τη δραστηριότητά τους από τη χώρα καταγωγής τους να διαθέτουν μόνιμη εγκατάσταση στη Σουηδία για να μπορούν να λάβουν άδειες χονδρικού εμπορίου και εισαγωγής. Εντούτοις, από την απογραφή που πραγματοποίησε η Alkoholinspektion στις 7 Οκτωβρίου 1996 προκύπτει ότι όλοι οι κάτοχοι αδειών χονδρικού εμπορίου ήσαν επιχειρήσεις εγκατεστημένες στη Σουηδία. Η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ανέφερε ότι πραγματοποιούσε έρευνα για να διαπιστώσει κατά πόσον απαιτείτο αντιπροσώπευση.

14 — Βλ. απόσπασμα του συντεταγμένου από την Alkoholinspektion καταλόγου των επιχειρήσεων που έχουν άδειες χονδρικού εμπορίου και παραγωγής.

15 — Όσον αφορά τους κατόχους αδειών παραγωγής, είναι επίσης πιθανόν να εξάγουν τα προϊόντα τους. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι υπάρχουν πράγματι ορισμένα προϊόντα σουηδικής παραγωγής, παραδείγματος χάριν η Absolut Röd 50 % βότκα, που δεν περιλαμβάνονται στους διαφόρους καταλόγους των συσκευασμένων συνόλων της Systembolaget.

ίδια προϊόντα στους κατόχους αδείας πρατηρίων ποτών, αγορά για την οποία βρίσκονται εξάλλου σε ανταγωνισμό με τη Systembolaget όσον αφορά τα προϊόντα που μπορούν οι ίδιοι να πωλούν στην εταιρία αυτή [16].

23. Από τους 223 κατόχους αδείας και τους 149 προμηθευτές της Systembolaget, δεν μένουν επομένως παρά 19 προμηθευτές. Αυτοί οι 19 προμηθευτές αντιπροσωπεύουν το 8,5 % των 223 κατόχων αδείας και το 13 % των 149 προμηθευτών της Systembolaget. Αντίθετα, αυτοί οι 19 προμηθευτές είναι που προμηθεύουν, σε ποσότητα, περισσότερο από το 99 % των προϊόντων που πωλούνται στη Systembolaget [17]. Λαμβανομένου υπόψη του προαναφερθέντος κριτηρίου του αριθμού των πωλήσεων, συνάγεται ότι κυρίως ή αποκλειστικώς τα προϊόντα αυτών των 19 προμηθευτών περιλαμβάνονται στο βασικό συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών της Systembolaget και, επομένως, προσφέρονται σε μόνιμη βάση.

Μεταξύ αυτών των 19 προμηθευτών που εξασφαλίζουν το 99 % των παραδόσεων προς το μονοπώλιο που εφοδιάζει το σύνολο της λιανικής αγοράς στη Σουηδία, κύριος προμηθευτής είναι η ανήκουσα στο Δημόσιο εταιρία V & S, η οποία, όπως προανέφερα, διέθετε στο παρελθόν το κρατικό μονοπώλιο εισαγωγής και εξαγωγής οινοπνευματωδών ποτών, οίνου και μπύρας και παραγωγής οινοπνευματωδών ποτών. Τον Σεπτέμβριο του 1996, η V & S κατείχε μερίδιο 35 % της αγοράς του οίνου και 66,6 % της αγοράς των οινοπνευματωδών ποτών [18].

Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, οι δέκα σημαντικότεροι προμηθευτές οίνου και οινοπνευματωδών ποτών κατείχαν συνολικό μερίδιο της λιανικής αγοράς που ανερχόταν στο 71,8 % για τον οίνο και στο 96 % για τα οινοπνευματώδη ποτά [19].

Τα οινοπνευματώδη ποτά και η μπύρα σουηδικής παραγωγής κατείχαν κατά τη διάρκεια της περιόδου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 1996 μερίδιο της λιανικής αγοράς που ανερχόταν στο 51,3 % για τα οινοπνευματώδη ποτά και στο 83,1 % για την μπύρα [20].

24. Το συσκευασμένο σύνολο συνδυασμού ποτών της Systembolaget αποτελείται από ένα βασικό συσκευασμένο σύνολο, ένα προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο, ένα ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο και ένα κατόπιν παραγγελίας συσκευασμένο σύνολο.

Το βασικό συσκευασμένο σύνολο συντίθεται κυρίως από προϊόντα που ανήκουν στις κατηγορίες χαμηλών και μέσων τιμών [21]. Μόνον 35 περίπου μικροκαταστή-

16 — Από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Systembolaget δεν δεσμεύεται να αγοράζει συγκεκριμένο προϊόν από τον χονδρέμπορο που είναι ο επίσημος διανομέας του προϊόντος αυτού. Εντούτοις, δεν είναι γνωστό αν η Systembolaget επιβάλλει υποχρεώσεις αποκλειστικότητας στους χονδρεμπόρους, απαγορεύοντάς τους να προμηθεύουν ένα προϊόν που πωλούν στη Systembolaget στους κατόχους αδείας πρατηρίων ποτών που ανταγωνίζονται τη Systembolaget.

17 — Βλ. σ. 3 της εκθέσεως που αναφέρεται στην υποσημείωση 9.

18 — Βλ. το παράρτημα 1γ' της εκθέσεως που αναφέρεται στην υποσημείωση 9 σχετικά με την κατάσταση των οινοπνευματωδών ποτών στη σουηδική αγορά, απ' όπου, μεταξύ άλλων, προκύπτει ότι τα τρία μεγαλύτερα σουηδικά ζυθοποιεία κατέχουν μερίδιο της λιανικής αγοράς μπύρας που ανέρχεται σε 72 %.

19 — Βλ. το παράρτημα 1γ' της εκθέσεως που αναφέρεται στην υποσημείωση 9.

20 — Βλ. τους πίνακες 2Α και 2Δ της εκθέσεως που αναφέρεται στην υποσημείωση 9.

21 — Βλ. σημείο 2.2.1 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως.

ματα διαθέτουν ολόκληρο το βασικό συσκευασμένο σύνολο στο κατάστημα, τα προϊόντα όμως του βασικού συσκευασμένου σύνολου μπορούν να παραγγελθούν σε όλα τα μικροκαταστήματα. Το προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο συγκεντρώνει ορισμένα από τα προϊόντα που δεν αγοράζονται αμέσως δυνάμει του βασικού συσκευασμένου συνόλου. Όπως θα εκθέσω πιο κάτω, στα σημεία 30 και 31, ο προμηθευτής μπορεί, αν η Systembolaget απορρίψει την προσφορά που υπέβαλε, να ζητήσει το προϊόν του να γίνει δεκτό επί δοκιμή στο πλαίσιο ειδικής διαδικασίας δυνάμει της οποίας μπορεί το προϊόν να ενσωματωθεί στο προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο και στη συνέχεια, αν πληρούνται ορισμένες ποσοτικές προϋποθέσεις, στο βασικό συσκευασμένο σύνολο.

Δυνάμει του σημείου 2.2.1 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως, το ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο συγκεντρώνει «(...) επώνυμα προϊόντα περιορισμένης κυκλοφορίας, που συχνά διατίθενται επί ένα ή δύο μήνες, παραδείγματος χάριν τον οίνο εξαιρετικής εσοδείας συγκεκριμένου έτους, τα εποχιακά ποτά ή είδη εμπορευμάτων για τα οποία η πελατεία απαιτεί ποικιλία».

Το κατόπιν παραγγελίας συσκευασμένο σύνολο περιλαμβάνει προϊόντα που η Systembolaget δεν διαθέτει σε απόθεμα, αλλά τα οποία είναι αποθηκευμένα από τους επιχειρηματίες που έχουν άδεια χονδρικού εμπορίου. Τα προϊόντα του συσκευασμένου αυτού συνόλου περιλαμβάνονται σε ειδικό τιμοκατάλογο. Τα παραγγελθέντα εμπορεύματα παραδίδονται στη συνέχεια στο σημείο πωλήσεως, στο οποίο έγινε η παραγγελία. Τέλος, υπάρχει υπηρεσία εισαγωγής, μέσω της οποίας η Systembolaget εισάγει, κατόπιν αιτήσεως καταναλωτή, συγκεκριμένο προϊόν που δεν περιλαμβάνεται στα προαναφερθέντα συσκευασμένα σύνολα. Η παραγγελία πρέπει να αφορά ολόκληρο κιβώτιο ή, αν πρόκειται για μπύρα, δέκα κιβώτια. Ο αγοραστής πληρώνει τη συσκευασία, τη μεταφορά και τους φόρους. Από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει αν γίνεται σημαντική χρήση της δυνατότητας αυτής στην πράξη.

25. Το βασικό συσκευασμένο σύνολο, το προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο και το ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο περιλαμβάνονται στον συνολικό τιμοκατάλογο που δημοσιεύεται περίπου επτά φορές ετησίως. Ο τιμοκατάλογος αυτός προορίζεται αφενός για τους καταναλωτές, που μπορούν να τον παραλάβουν από τα μικροκαταστήματα και αποστέλλεται αφετέρου στα 9 000 εστιατόρια και λοιπά πρατήρια λιανικής πωλήσεως οινοπνεύματος που διαθέτουν άδεια λιανικής πωλήσεως ποτών και μπορούν επίσης να αγοράσουν τα οινοπνευματώδη ποτά τους από τη Systembolaget. Οι καταναλωτές μπορούν να εγγραφούν ως συνδρομητές στον τιμοκατάλογο, καταβάλλοντας 100 SKR ετησίως (περίπου 11,65 ECU). Εκτός αυτού, σε κάθε μικροκατάστημα υπάρχει κατάλογος των προϊόντων που βρίσκονται σε απόθεμα στο κατάστημα αυτό.

26. Η Systembolaget διαμορφώνει ένα ετήσιο σχέδιο αγορών, που αναθεωρείται κάθε τρίμηνο. Οι αγορές πραγματοποιούνται με τη μορφή προσκλήσεως προς τους κατόχους αδείας παραγωγής και χονδρικού εμπορίου για την υποβολή προσφορών προμηθείας προϊόντων συγκεκριμένου τύπου και, ενδεχομένως, παραγωγής συγκεκριμένης περιοχής [22], όπως: beaujolais, ερυθρός, fleurie· Ιταλία, ερυθρός, vino nobile· Rioja, ερυθρός, reserva. Οι επιχειρηματίες που δεν διαθέτουν άδεια παραγωγής ή χονδρικού εμπορίου δεν μπορούν να υποβάλλουν προσφορές.

22 — Βλ. το σημείο 2.3.2 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως και το πρόγραμμα προϊόντων της Systembolaget για το 1997.

27. Οι προσφορές που δέχεται η Systembolaget αποτελούν καταρχάς αντικείμενο αναλύσεως από τους αγοραστές της Systembolaget, που εκτιμούν τη συμφέρουσα τιμή, τις προηγούμενες εμπειρίες από την περιοχή παραγωγής και τον τύπο των εν λόγω προϊόντων. Αυτή η πρώτη εξέταση οδηγεί σε απόρριψη των μισών περίπου από τα προτεινόμενα προϊόντα.

28. Το υπόλοιπο μισό αποτελεί στη συνέχεια αντικείμενο μιας δοκιμασίας στα τυφλά που πραγματοποιείται από τους υπαλλήλους της Systembolaget. Τα προϊόντα που λαμβάνουν τους περισσότερους βαθμούς σε κάθε κατηγορία ενσωματώνονται στη συνέχεια στο βασικό συσκευασμένο σύνολο ή στο ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο.

29. Για να μπορεί ένα προϊόν να παραμείνει στο βασικό συσκευασμένο σύνολο, πρέπει οι πωλήσεις του, κατά τη διάρκεια κάθε περιόδου 52 εβδομάδων, να φθάνουν ένα ελάχιστο ύψος που εκφράζεται αφενός σε μερίδιο αγοράς αφετέρου σε όγκο, διαφορετικά το προϊόν αποκλείεται (διαγράφεται από τον κατάλογο) από το συσκευασμένο σύνολο [23]. Για τον οίνο, τα ισχύοντα σήμερα κατώτατα όρια είναι ένας ελάχιστος όγκος 27 000 λίτρων, που αντιστοιχεί σε 36 000 φιάλες, και ένα μερίδιο αγοράς που ανέρχεται σε 0,5 % (ερυθρός οίνος) και 1 % (λευκός οίνος) σε μία από τις ακόλουθες κατηγορίες τιμών: 1) λιγότερο από 60 SKR (λιγότερο από 7,1 ECU), 2) 60 έως 79 SKR (7,1 έως 9,3 ECU), 3) 80 έως 119 SKR (9,4 έως 14,1 ECU) και 4) 120 SKR και πλέον (14,2 ECU και πλέον).

30. Αν ένα προϊόν δεν ενσωματωθεί στο βασικό συσκευασμένο σύνολο, ο δικαιούχος αδείας που υπέβαλε τη σχετική προσφορά έχει τη δυνατότητα, εντός προθεσμίας δύο μηνών από την απόρριψη του προϊόντος του, να δηλώσει το προϊόν ενόψει δοκιμαστικής πωλήσεως [24]. Στη συνέχεια, το προϊόν ελέγχεται μαζί με άλλα προϊόντα που έχουν δηλωθεί στην ίδια κατηγορία και στην ίδια κλίμακα τιμής από ομάδα 13 καταναλωτών, που έχουν επιλεγεί από κατάλογο περίπου 400 καταναλωτών, τους οποίους έχει συμπεριλάβει εκ των προτέρων η Jordbrukets provkök, εταιρία ανήκουσα στις γεωργικές συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Ενδεικτικά, για τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται μια τέτοια γευστική διαδικασία, μπορεί να αναφερθεί η δοκιμή ενός riesling Kaefferkopf (δεν αναφέρονται η χρονολογία της εξαιρετικής εσοδείας και ο παραγωγός) που πραγματοποιήθηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 1996 από εννέα γυναίκες και τέσσερις άνδρες οι οποίοι, σύμφωνα με τα πρακτικά, αγοράζουν/πίνουν συχνά ξηρούς λευκούς οίνους που κοστίζουν περίπου 100 SKR. Η δοκιμή αυτή οδήγησε συγκεκριμένα στα ακόλουθα σχόλια: «χρώμα ξανθό, διαυγές, λεπτό άρωμα, πολύ καλό»· «δροσερό και ελαφρύ, φρουτώδης γεύση, άρωμα ανθέων»· «εξαιρετικό! !»· «ευχάριστο, φρουτώδες άρωμα, μέση γεύση, δεν προσθέτει τίποτα»· «πολύ κοινό». Ο οίνος, τον οποίο οι γνώστες κατατάσσουν μεταξύ των καλύτερων οίνων της Αλσατίας [25], βαθμολογήθηκε μετά τη γευστική δοκιμασία με 8-5.

23 — Βλ. το σημείο 2.3.4 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως και το παράρτημα 2: C Sortimentsutvärdning — -Regelverk, που επισυνάπτεται ως παράρτημα 4β' στην έκθεση που αναφέρεται στην υποσημείωση 9· βλ. σ. 5 επ. της εκθέσεως αυτής.

24 — Βλ. το σημείο 2.5.1 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως.

25 — Ο οίνος Kaefferkopf του Ammerschwihr, Αλσατία, Γαλλία, κατετάγη ως «Εξαιρετική παραγωγή» («Grand cru») το 1983, βλ. Dumay Raymond: *Guide du vin*, σ. 98. Οι οίνοι της περιοχής αυτής είναι όχι μόνο γνωστοί, αλλά επίσης θεωρούνται αξιόλογοι, βλ. Johnson Hugh: *Wine '97*, σ. 60.

31. Αν το προϊόν λάβει πλειοψηφία θετικών ψήφων, ενσωματώνεται στον κατάλογο του προς δοκιμή συσκευασμένου συνόλου που περιλαμβάνεται στον συνολικό τιμοκατάλογο της Systembolaget. Στον τιμοκατάλογο δεν αναφέρεται ότι πρόκειται για προϊόν προς δοκιμή. Εντούτοις, μόνον ένας περιορισμένος αριθμός ειδικών δοκιμαστικών μικροκαταστημάτων έχουν το προς δοκιμή προϊόν σε απόθεμα [26]. Αν οι πωλήσεις του προϊόντος φθάσουν, κατά τη διάρκεια μιας περιόδου 26 εβδομάδων, σε συγκεκριμένο όριο που συνίσταται για τον οίνο σ' έναν ελάχιστο όγκο 13 500 λίτρων, που αντιστοιχεί σε 18 000 φιάλες, και σε ένα μερίδιο αγοράς στην εν λόγω κατηγορία τιμής που ανέρχεται σε 0,5 % για τον ερυθμό οίνο και σε 1 % για τον λευκό οίνο, το προϊόν μεταφέρεται στο βασικό συσκευασμένο σύνολο και υπόκειται πλέον, όσον αφορά τον αριθμό πωλήσεων, στους όρους που αναφέρονται στο σημείο 29. Τα κριτήρια που εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου είναι επομένως στην πραγματικότητα τα ίδια με αυτά που εφαρμόζονται στο βασικό συσκευασμένο σύνολο, ενώ η περίοδος πωλήσεων μειώνεται στο ήμισυ, δηλαδή σε έξι μήνες, με αντίστοιχη μείωση των ποσοτικών κριτηρίων, με μόνη διαφορά ότι τα προς δοκιμή προϊόντα βρίσκονται σε απόθεμα μόνο σε περιορισμένο αριθμό μικροκαταστημάτων. Αν οι πωλήσεις του προς δοκιμή προϊόντος δεν φθάσουν τα ελάχιστα όρια που προαναφέρθηκαν, το προϊόν διαγράφεται από τον κατάλογο και τα αποθέματα που απομένουν επιστρέφονται στον δικαιούχο της αδείας με έξοδά του [27].

32. Από την έκθεση του Konkurrensverket [28] (σελίδα 8) προκύπτει ότι η διαγραφή δεν γίνεται αυτομάτως αν οι πωλήσεις του προϊόντος δεν φθάσουν τα προβλεπόμενα όρια· στην πράξη, λαμβάνονται υπόψη, σε κάποιο βαθμό, τα πραγματικά περιστατικά. Παραδείγματος χάριν, λαμβάνεται υπόψη η εξέλιξη των πωλήσεων του προϊόντος, έτσι ώστε είναι δυνατόν, ανάλογα με τις περιστάσεις, να συμπεριληφθεί το προϊόν στο βασικό συσκευασμένο σύνολο ακόμη και αν οι πωλήσεις του δεν φθάνουν τα κατώτατα όρια, όπως είναι επίσης δυνατό να παραταθεί η περίοδος πωλήσεων.

33. Το σημείο 2.3.4 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως προβλέπει συγκεκριμένα τα εξής:

«Μετά τη διαγραφή του από το βασικό συσκευασμένο σύνολο ή το προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο, το προϊόν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο νέας εξετάσεως μόνο μετά δύο έτη.»

34. Τα νέα προϊόντα παρουσιάζονται στο *Vare Nytt*, που κυκλοφορεί μια φορά τον μήνα. Η συνδρομή στον τιμοκατάλογο καλύπτει και το έντυπο αυτό, στο οποίο παρουσιάζεται κάθε νέο προϊόν και αποτελεί αντικείμενο σύντομης περιγραφής της γεύσεώς του, προτάσεων σχετικά με το πώς πρέπει να συνοδεύεται, σύντομης περιγραφής της περιοχής παραγωγής και του παραγωγού.

35. Ο τιμοκατάλογος του Οκτωβρίου 1995 περιλάμβανε 2 454 προϊόντα, εκ των οποίων τα 1 584 ήσαν οίνοι (660 ερυθροί οίνοι, 748 λευκοί οίνοι, 52 ροζέ οίνοι και 124 αφρώδεις οίνοι, μεταξύ των οποίων 50 σαμπάνιες).

26 — Σύμφωνα με το σημείο 2.5.2 των όρων πωλήσεως και παραδόσεως, υπάρχουν δύο ομάδες δοκιμαστικών μικροκαταστημάτων που περιλαμβάνουν 30 μικροκαταστήματα η καθεμία, κατανεμημένα στο σύνολο της χώρας. Κάθε ομάδα αντιπροσωπεύει περίπου το 20 % του συνόλου των πωλήσεων.

27 — Βλ. τη σ. 6 της εκθέσεως του Konkurrensverket, που αναφέρεται στην υποσημείωση 9.

28 — Βλ. υποσημείωση 9.

Αυτά τα 2 454 προϊόντα ήσαν κατανεμημένα με τον ακόλουθο τρόπο: 1 288 προϊόντα περιλαμβάνονταν στο βασικό συσκευασμένο σύνολο, 930 στο ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο και 236 στο προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο.

36. Η Systembolaget δέχθηκε 12 576 προσφορές κατά τη διάρκεια των οκτώ πρώτων μηνών του 1996 [29]. Η εξέταση 5 159 από τις προσφορές αυτές δεν είχε ακόμη περατωθεί όταν η επιφορτισμένη με ζητήματα ανταγωνισμού σουηδική υπηρεσία εξέδωσε την έκθεσή της σχετικά με την κατάσταση της σουηδικής αγοράς οινοπνεύματος, στις 7 Νοεμβρίου 1996. Μπορεί να υποτεθεί ότι, επί των 7 417 προσφορών, η εξέταση των οποίων είχε περατωθεί, 3 608 (περίπου το 49 % των προσφορών, των οποίων η εξέταση είχε περατωθεί) απορρίφθηκαν στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξετάσεως, δεδομένου ότι αναφέρεται ότι μόνο 3 809 από τις προσφορές αυτές (περίπου το 51 % των προσφορών, των οποίων η εξέταση είχε περατωθεί) έφθασαν στο στάδιο της γευστικής δοκιμασίας. Επί των 3 809 προσφορών που ελέγχθηκαν, 2 700 (το 70 % των προσφορών που ελέγχθηκαν και το 36 % των οποίων η εξέταση είχε περατωθεί) απορρίφθηκαν. Απομένουν 908 προσφορές (το 12 % των προσφορών των οποίων η εξέταση είχε περατωθεί) που έγιναν δεκτές από τη Systembolaget και τα προϊόντα τα οποία αφορούσαν αγοράστηκαν για το βασικό συσκευασμένο σύνολο, το προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο, ή το ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο.

Συνολικά, επομένως, 6 509 προσφορές, δηλαδή το 88 % των 7 417 προσφορών, η εξέταση των οποίων είχε περατωθεί κατά την ημερομηνία αναφοράς, απορρίφθηκαν από τη Systembolaget.

Τα στοιχεία που διαθέτω δεν μου επιτρέπουν να ελέγξω αν οι προσφορές που υπέβαλε η δημόσια εταιρία V & S απορρίφθηκαν στο ίδιο μέτρο με τις προσφορές των λοιπών κατόχων αδείας χονδρικού εμπορίου.

37. Οι τέσσερις κύριες χώρες που προμήθευσαν οίνο ήσαν, κατά τη διάρκεια των οκτώ πρώτων μηνών του 1996, η Ισπανία (30,8 %), η Ιταλία (12,9 %), η Γερμανία (10,7 %) και η Γαλλία (9,6 %) [30].

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως

38. Ο Harry Franzén, κάτοχος την εποχή εκείνη καταστήματος ειδών διατροφής στη Röstånga, αγόρασε στις αρχές του 1994 από τη Δανία ορισμένα λίτρα οίνου, τα οποία εισήγαγε στη Σουηδία. Αφού πώλησε το μεγαλύτερο μέρος του οίνου στο μικροκατάστημά του στις 7 Απριλίου 1994, πώλησε εκ νέου οίνο στο μικροκατάστημά του την 1η Ιανουαρίου 1995, δηλαδή την ημέρα προσχωρήσεως του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα τμήμα του οίνου αυτού το αγόρασε από τη Systembolaget, ενώ ένα άλλο τμήμα προερχόταν από την παρτίδα που είχε προηγουμένως εισαγάγει από τη Δανία.

39. Ο εισαγγελέας άσκησε ποινική δίωξη κατά τού Franzén για παράνομη πώληση και παράνομη κατοχή οινοπνευματωδών

29 — Βλ. τη σ. 5 της εκθέσεως Konkurrensverket, που αναφέρεται στην υποσημείωση 9.

30 — Βλ. τον πίνακα 2Β της εκθέσεως που αναφέρεται στην υποσημείωση 9.

ποτών. Ο Franzén κατηγορείται συγκεκριμένα ότι πώλησε 20 φιάλες οίνου και 5 λίτρα οίνου σε κυτία και ότι είχε στην κατοχή του 12 ακόμη φιάλες οίνου και 1 λίτρο οίνου σε κυτία, κατά παράβαση του κεφαλαίου 3, άρθρο 1, και του κεφαλαίου 10, άρθρα 2 και 5, του σουηδικού νόμου περί οινοπνεύματος.

40. Ο Franzén αρνήθηκε ότι διέπραξε ποινικό αδίκημα, και συγκεκριμένα υποστήριξε ότι η κατηγορία, όσον αφορά τις πωλήσεις που πραγματοποίησε την 1η Ιανουαρίου 1995, στηρίζεται σε νομοθεσία αντίθετη προς το άρθρο 30 της Συνθήκης που απαγορεύει τους ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών καθώς και όλα τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος, και προς το άρθρο 37 της Συνθήκης που προβλέπει ότι τα κράτη μέλη διαρρυθμίζουν τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα κατά τρόπον ώστε να αποκλείεται, ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως, οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών.

Τα προδικαστικά ερωτήματα

41. Με διάταξη της 14ης Ιουνίου 1995, το Landskrona tingsrätt ανέστειλε τη διαδικασία και ζήτησε από το Δικαστήριο να απαντήσει στα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Ερωτάται αν συμβιβάζεται με το άρθρο 30 της Συνθήκης της Ρώμης ένα προβλεπόμενο από τον νόμο μονοπώλιο, όπως είναι αυτό της Systembolaget.

2) Ερωτάται αν ένα προβλεπόμενο από τον νόμο μονοπώλιο, όπως είναι αυτό της Systembolaget, παραβιάζει το άρθρο 37 της Συνθήκης της Ρώμης και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν το μονοπώλιο αυτό πρέπει να καταργηθεί ή αν υπάρχει δυνατότητα διαρρυθμίσεως.

3) Ερωτάται αν, σε περίπτωση κατά την οποία ένα προβλεπόμενο από τον νόμο μονοπώλιο, όπως είναι αυτό της Systembolaget, πρέπει να θεωρηθεί ότι παραβιάζει το άρθρο 37, υφίσταται περίοδος προσαρμογής ή αν αντίθετα η εταιρία θα έπρεπε να έχει ήδη διαλυθεί από 1ης Ιανουαρίου 1995 ή η διαρρύθμιση να έχει ήδη επέλθει κατά την ως άνω ημερομηνία.»

42. Το αιτούν δικαστήριο, στη διάταξη περί παραπομπής, αναφέρει τα εξής:

«Από την εξέταση των αιτημάτων του εισαγγελέα ανακύπτει το ερώτημα αν είναι δυνατόν να εκδοθεί καταδικαστική απόφαση για παράβαση νόμου αντίθετου προς το κοινοτικό δίκαιο. Ο alkohollag στηρίζεται σε μια θεμελιώδη απαγόρευση πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών. Όσον αφορά το λιανικό εμπόριο, υφίσταται μια εξαίρεση από την απαγόρευση αυτή που παρέχει στη Systembolaget το αποκλειστικό δικαίωμα να διενεργεί τέτοιες πωλήσεις. Είναι ασφαλώς δυνατόν να υποστηριχθεί ότι, ακόμη και αν η μονοπωλιακή θέση της Systembolaget θα έπρεπε να θεωρηθεί ως αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο, αυτό δεν συνεπάγεται ότι ο οποιοσδήποτε έχει το δικαίωμα να πωλεί οινοπνευματώδη ποτά όπου θέλει, δεδομένου ότι εξακολουθεί να υφίσταται μια

θεμελιώδης απαγόρευση της πωλήσεως. Ωστόσο, η πρόθεση του νομοθέτη δεν ήταν να επιβάλει πλήρη απαγόρευση της λιανικής πωλήσεως των οινοπνευματωδών ποτών. Ο σκοπός του νόμου είναι να παράσχει συναφώς αποκλειστικό δικαίωμα στη Systembolaget.

Για να καταστεί δυνατή η έκδοση αποφάσεως στην παρούσα υπόθεση, πρέπει, κατά την άποψη του tingsrätt, να εξεταστεί το αν η μονοπωλιακή θέση της Systembolaget είναι αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.»

Κατά συνέπεια, υπάρχει στενός σύνδεσμος μεταξύ της εκ του νόμου απαγορεύσεως πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών και του μονοπωλίου της Systembolaget, οπότε το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι ήταν απαραίτητο, για να μπορέσει να αποφανθεί επί της υποθέσεως της κύριας δίκης, να επιλύσει το ζήτημα αν το μονοπώλιο της Systembolaget είναι αντίθετο προς το κοινοτικό δίκαιο.

43. Το αιτούν δικαστήριο περιέγραψε επίσης τα χαρακτηριστικά του μονοπωλίου, όπως αυτά απορρέουν από τον νόμο και τη συμφωνία που συνήφθη μεταξύ του Δημοσίου και της Systembolaget· οι αναπτύξεις αυτές συμφωνούν εξάλλου με τις προηγούμενες σκέψεις. Από αυτές προκύπτει ότι η Systembolaget έχει ως σκοπό τον περιορισμό των πωλήσεων οινοπνευματωδών ποτών. Πρόκειται για ένα συγκεντρωτικό σύστημα, στο οποίο μία μόνον επιχείρηση κατέχει και εκμεταλλεύεται όλα τα σημεία πωλήσεως και λαμβάνει η ίδια τις αποφάσεις που αφορούν τις αγορές και την εμπορία. Αυτή η έννομη σχέση μεταξύ της Systembolaget και των διαφόρων σημείων πωλήσεως έχει ως συνέπεια ότι πρόκειται για ένα αδιαίρετο σύνολο. Για να δοθεί συνεπώς απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, να θεωρηθεί το σύστημα στο σύνολό του, και όχι μόνον σε αναφορά με συγκεκριμένο σημείο πωλήσεως.

44. Με τα υποβληθέντα ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην πραγματικότητα αν οι διατάξεις των άρθρων 30 και 37 της Συνθήκης έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν ένα προβλεπόμενο από τον νόμο σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών, όπως αυτό που περιγράφεται. Για να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά πρέπει ενδεχομένως να εξεταστεί αν υπάρχει, για το Βασίλειο της Σουηδίας, μεταβατική περίοδος, όπως αυτή που αναφέρεται στο άρθρο 37 της Συνθήκης, και αν το εν λόγω σύστημα μπορεί να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 36 για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων.

45. Η διατύπωση των ερωτημάτων φαίνεται να υποδηλώνει ότι το αιτούν δικαστήριο καλεί επίσης το Δικαστήριο να εξετάσει αν το εν λόγω εθνικό σύστημα πρέπει ενδεχομένως να καταργηθεί ή αν είναι δυνατή η διαρρύθμισή του. Πρέπει σχετικά να υπογραμμιστεί ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης, το Δικαστήριο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο να αποφανθεί σχετικά με την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου και να δώσει στο εθνικό δικαστήριο, όσον αφορά τη συγκεκριμένη διαφορά, ενδείξεις που θα του επιτρέψουν να αποφανθεί ως προς το αν το εθνικό σύστημα είναι αντίθετο προς το κοινοτικό δίκαιο και πρέπει κατά συνέπεια να μην εφαρμοστεί. Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία,

τόσο το άρθρο 30 όσο και το άρθρο 37 της Συνθήκης έχουν άμεσο αποτέλεσμα [31], έτσι ώστε είναι έργο του εθνικού δικαστηρίου να μην εφαρμόσει κάθε εθνική διάταξη που δεν συμβιβάζεται με τα άρθρα αυτά.

46. Θεωρώ ότι πρέπει να εξεταστούν από κοινού όλα τα ερωτήματα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο. Στις αναπτύξεις που ακολουθούν, θα συνοψίσω καταρχάς τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Στη συνέχεια, θα μελετήσω κατά τρόπο γενικότερο την ουσία των διατάξεων των άρθρων 30 και 37 της Συνθήκης, πριν λάβω θέση επί του ζητήματος κατά πόσον το εθνικό νομικό σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών, που περιγράφηκε πιο πάνω, συμβιβάζεται με τις διατάξεις και κατά πόσο μπορεί ενδεχομένως να δικαιολογηθεί δυνάμει των κανόνων του άρθρου 36 της Συνθήκης. Τέλος, θα αφιερώσω ορισμένες σκέψεις στο ζήτημα της υπάρξεως μεταβατικής περιόδου και στις συνέπειες της αντιθέσεως προς τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης.

Οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

47. Ο Harry Franzén υποστήριξε ότι ο νόμος είναι αντίθετος προς το άρθρο 30 της Συνθήκης σε πολλά σημεία. Καταρχάς, αποτελεί εμπόδιο για την πρόσβαση των εισαγομένων προϊόντων στη σουηδική αγορά. Η Systembolaget είναι ο μόνος δίαυλος πωλήσεως προς τους καταναλωτές. Ο περιορισμός του αριθμού των μικροκαταστημάτων, που διατηρούν τις περισσότερες φορές σε απόθεμα ένα μικρό μόνο μέρος του συσκευασμένου συνόλου, τα ελάχιστα όρια σε μερίδιο αγοράς και σε ποσότητα, η υποκειμενική και μη διαφανής διαδικασία επιλογής, καθώς και η απαιτούμενη άδεια χονδρικού εμπορίου που επιβάλλεται και στους εξαγωγείς άλλων κρατών που θέλουν να αποκτήσουν πρόσβαση στη σουηδική αγορά, έχουν ως σωρευτικό αποτέλεσμα τη δυσχερή διείσδυση των προϊόντων των άλλων κρατών μελών στη σουηδική αγορά.

Ο νόμος είναι επίσης αντίθετος προς το άρθρο 37 της Συνθήκης. Η διάταξη αυτή αποσκοπεί στο να εξασφαλίσει ότι η απαγόρευση του άρθρου 30 δεν καταστρατηγείται μέσω εθνικών μονοπωλίων εμπορικού χαρακτήρα.

Τέλος, ο Franzén υποστήριξε ότι οι περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων που απορρέουν από το προβλεπόμενο εκ του νόμου μονοπώλιο της Systembolaget δεν μπορούν να θεωρηθούν ως δικαιολογημένοι από το άρθρο 36 της Συνθήκης. Κατά την άποψη του Franzén, είναι βέβαια νόμιμη η επιδίωξη του περιορισμού της καταναλώσεως οινοπνεύματος, η Systembolaget όμως δεν αποτελεί το κατάλληλο όργανο για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Αντίθετα, το μονοπώλιο οδηγεί σε αύξηση της καταναλώσεως του οινοπνεύματος που έχει αποσταχθεί ιδιωτικά κατά τρόπο λαθραίο, πράγμα που αποτελεί μεγαλύτερο κίνδυνο για την υγεία. Η επίσημη κατανάλωση οινοπνεύματος στη Σουηδία, που ανέρχεται σε 5,3 λίτρα καθαρού οινοπνεύματος ανά κάτοικο (1993),

31 — Βλ., παραδείγματος χάριν, τις αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1977 στην υπόθεση 74/76, Iannelli και Volpi (Συλλογή τόμος 1977, σ. 143), και της 17ης Φεβρουαρίου 1976 στην υπόθεση 45/75, Rewe (Συλλογή τόμος 1976, σ. 81).

είναι πολύ χαμηλότερη από την αντίστοιχη, παραδείγματος χάριν, κατανάλωση στη Δανία, που ανέρχεται σε 10 λίτρα ανά κάτοικο. Στην κατανάλωση αυτή πρέπει όμως να προστεθεί και η λαθραία κατανάλωση, που αναφέρεται αφενός στις ιδιωτικές εισαγωγές και αφετέρου στα οινοπνευματώδη ποτά που έχουν αποσταχθεί ιδιωτικά κατά τρόπο λαθραίο, και η οποία ανέρχεται στο 40 % περίπου της καταγεγραμμένης καταναλώσεως. Εξάλλου, το μονοπώλιο είναι αντίθετο προς την αρχή της αναλογικότητας, δεδομένου ότι ο περιορισμός των πωλήσεων μπορεί να επιτευχθεί με λιγότερο καταναγκαστικά μέτρα, όπως παραδείγματος χάριν με ένα σύστημα αδειών, χορηγουμένων σε ιδιώτες επιχειρηματίες. Στο μέτρο που εφαρμόζεται το άρθρο 37, το άρθρο 36 της Συνθήκης δεν μπορεί, κατά την άποψη του Franzén, να δικαιολογήσει απόκλιση από το άρθρο 37 της Συνθήκης.

48. Η Σουηδική Κυβέρνηση, υποστηριζόμενη από τη Φινλανδική αλλά και τη Νορβηγική Κυβέρνηση, η οποία παρενέβη σύμφωνα με το άρθρο 20 του Κανονισμού Διαδικασίας με την ιδιότητα του κράτους μέλος του ΕΟΧ, υποστήριξε ότι τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης δεν είναι αντίθετα προς ένα σύστημα όπως το σουηδικό, εφόσον εξασφαλίζεται ο αποκλεισμός κάθε διακρίσεως, από πραγματική ή νομική άποψη, μεταξύ των εισαγομένων προϊόντων και των εθνικών προϊόντων. Η προϋπόθεση αυτή πληρούται. Το κρατικό μονοπώλιο εμπορικού χαρακτήρα λιανικής πωλήσεως αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της σουηδικής πολιτικής οινοπνεύματος και αποσκοπεί στον περιορισμό των πωλήσεων και, κατά συνέπεια, της καταναλώσεως των οινοπνευματωδών ποτών.

Κατά την άποψη των Κυβερνήσεων της Σουηδίας, της Φινλανδίας και της Νορβηγίας, ένα σύστημα όπως το σουηδικό πρέπει σε κάθε περίπτωση να θεωρείται δικαιολογημένο για τους λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας που αναφέρονται στις θεσπίζουσες απόκλιση διατάξεις του άρθρου 36 της Συνθήκης.

49. Η Γαλλική Κυβέρνηση επισήμανε ότι ένα μονοπώλιο λιανικής πωλήσεως που δεν εμποδίζει την πρόσβαση των εισαγομένων προϊόντων στην αγορά ούτε την καθιστά δυσκολότερη σε σχέση με τα εθνικά προϊόντα δεν εμπίπτει στο άρθρο 30 της Συνθήκης. Για να εκτιμηθεί αν πρόκειται για μια τέτοια περίπτωση πρέπει, κατά την άποψη της Γαλλικής Κυβερνήσεως, να ληφθούν υπόψη κριτήρια όπως ο αριθμός των σημείων πωλήσεως, οι ώρες λειτουργίας τους, η επιλογή των προϊόντων που προτείνει το μονοπώλιο, ο βαθμός διαθέσεώς τους στα μικροκαταστήματα και η εμπορία ανταγωνιστικών προϊόντων από το μονοπώλιο. Ένα μονοπώλιο λιανικής πωλήσεως που δεν δημιουργεί διακρίσεις εις βάρος των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη ούτε εμποδίζει την πρόσβαση των προϊόντων αυτών στην αγορά συμβιβάζεται με το άρθρο 37 της Συνθήκης.

50. Η Επιτροπή εμμένει στην άποψη που είχε εκφράσει κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με τη Σουηδική Κυβέρνηση σχετικά με την προσχώρηση της Σουηδίας, ανέφερε όμως στην επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι είχε αποστείλει στη Σουηδική Κυβέρνηση έγγραφο οχλήσεως, με το οποίο αμφισβητούσε κατά πόσον συμβιβάζονται με το άρθρο 30 η προβαλλόμενη προϋπόθεση αντιπροσωπεύσεως, το οφειλόμενο τέλος κατά την υποβολή της αιτήσεως, η προϋπόθεση αδειών εισαγωγής για τους κατούχους αδείας λιανικής πωλήσεως ποτών και, τέλος, η απαγόρευση αποστολής στη Σουηδία, από άλλα κράτη μέλη, οινοπνευματωδών ποτών ως δώρων.

Γενικές παρατηρήσεις επί του άρθρου 30 της Συνθήκης

51. Το άρθρο 30 της Συνθήκης απαγορεύει τους ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών, καθώς και όλα τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος μεταξύ των κρατών μελών.

52. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κάθε μέτρο ικανό να παρεμποδίσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά το ενδοκοινοτικό εμπόριο πρέπει να θεωρείται ως μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς [32].

53. Κατά πάγια νομολογία, η προϋπόθεση αυτή πληρούται οσάκις παρεμποδίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, ήτοι επί καταστάσεως που δημιουργεί, ελλείψει εναρμονίσεως των νομοθεσιών, η επί των εμπορευμάτων προελεύσεως άλλων κρατών μελών, όπου αυτά νομίμως παρασκευάζονται και διατίθενται στο εμπόριο, εφαρμογή κανόνων που αφορούν τους όρους στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται τα εμπορεύματα αυτά (όπως αυτοί που αφορούν την ονομασία, τη μορφή, τις διαστάσεις, το βάρος, τη σύνθεση, την παρουσίαση, τη σήμανση, τη συσκευασία τους), ακόμη και αν οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται αδιακρίτως σε όλα τα προϊόντα, εφόσον η εφαρμογή τους δεν δικαιολογείται από κάποιο στόχο γενικού συμφέροντος ικανό να υπερισχύσει των απαιτήσεων της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων [33]. Από την απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 1979, γνωστή ως «Cassis de Dijon», 120/78, Rewe-Zentrale, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 321, προκύπτει ότι η νομολογία αυτή στηρίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως. Τα προϊόντα που έχουν παραχθεί νομίμως σε ένα κράτος μέλος πρέπει καταρχήν να μπορούν να διατεθούν στο εμπόριο στα άλλα κράτη μέλη χωρίς να χρειάζεται να πληρούν τους όρους που ισχύουν σ' αυτά τα κράτη μέλη.

54. Στην απόφαση Keck και Mithouard [34], το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν είναι ικανή να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών η επί προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών εφαρμογή εθνικών διατάξεων που περιορίζουν ή απαγορεύουν ορισμένες μορφές πωλήσεων, αρκεί οι διατάξεις αυτές να εφαρμόζονται σε όλους τους επιχειρηματίες που ασκούν τη δραστηριότητά τους στο εθνικό έδαφος και αρκεί να επηρεάζουν κατά τον ίδιο τρόπο, και νομικώς και πραγματικώς, την εμπορία των εγχωρίων προϊόντων και των προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών.

55. Βάσει της νομολογίας αυτής, το Δικαστήριο έκρινε συγκεκριμένα ότι οι ακόλουθες εθνικές διατάξεις αποτελούσαν διατάξεις περί ορισμένων μορφών πωλήσεως, που δεν ενέπιπταν στο άρθρο 30, εκτός αν έπρεπε να θεωρηθεί ότι δημιουργούσαν

32 — Βλ. τις αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1974 στην υπόθεση 8/74, Dassonville (Συλλογή τόμος 1974, σ. 411), και της 26ης Νοεμβρίου 1996 στην υπόθεση C-313/94, Graffione (Συλλογή 1996, σ. I-6039, σκέψη 15).

33 — Βλ. τις αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 1993 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, Keck και Mithouard (Συλλογή 1993, σ. I-6097, σκέψη 15), και της 2ας Φεβρουαρίου 1994 στην υπόθεση C-315/92, Verband Sozialer Wettbewerb (Συλλογή 1994, σ. I-317, σκέψη 13).

34 — Απόφαση που αναφέρεται στην υποσημείωση 33, σκέψεις 16 και 17.

δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των προϊόντων άλλων κρατών μελών: οι διατάξεις που αφορούσαν τις ώρες λειτουργίας των καταστημάτων [35]· η απαγόρευση για τους φαρμακοποιούς της εκτός φαρμακείου διαφημίσεως των προϊόντων που συνήθως πωλούνται στο φαρμακείο [36]· η απαγόρευση τηλεοπτικής διαφημίσεως στον τομέα της διανομής [37]· η απαγόρευση διαθέσεως στο εμπόριο των τροποποιημένων γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας εκτός των φαρμακείων [38] και η απαγόρευση πωλήσεως καπνού από επιχειρηματίες άλλους πλην των λιανοπωλητών που διαθέτουν ειδική άδεια [39].

56. Υπό το πρίσμα της αποφάσεως Keck και Mithouard και της μεταγενέστερης νομολογίας, θα μπορούσε να γεννηθεί, ενόψει των παρατηρήσεων που διατυπώθηκαν στην παρούσα υπόθεση, το ερώτημα κατά πόσον το άρθρο 30 έχει απλώς την έννοια μιας διατάξεως που απαγορεύει τις διακρίσεις.

Εντούτοις, κατά την άποψή μου, η νομολογία του Δικαστηρίου δεν έχει την έννοια αυτή. Μια τέτοια ερμηνεία του άρθρου 30 θα το περιόριζε στην πραγματικότητα σε μια απλή επανάληψη της γενικής απαγορεύσεως των διακρίσεων του άρθρου 6 της Συνθήκης, πράγμα που δεν θα ήταν σύμφωνο με τη διατύπωση του άρθρου 30, που κάνει λόγο για μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών. Μια τέτοια ερμηνεία θα έθιγε τη διάταξη που αποτέλεσε μέχρι τώρα ένα από τους θεμελιώδεις λίθους της ευρωπαϊκής ολοκληρώσεως.

57. Κατά την άποψή μου, η απόφαση Keck και Mithouard δεν είχε, στην πραγματικότητα, πολύ ευρύ περιεχόμενο· περιοριζόταν να διευκρινίσει ότι σκοπός του άρθρου 30 ήταν να απαγορεύσει τα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων σε ολόκληρη την κοινή αγορά και να εξασφαλίσει με τον τρόπο αυτό στα προϊόντα ενός κράτους μέλους την πρόσβαση στην αγορά των άλλων κρατών μελών. Αντίθετα, το άρθρο 30 δεν αποσκοπεί να απαγορεύσει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν μια γενική ρύθμιση της δραστηριότητας, εφαρμοζόμενη στους επιχειρηματίες εντός του οικείου κράτους μέλους, εφόσον μια τέτοια ρύθμιση δεν παρεμποδίζει ούτε δυσχεραίνει την πρόσβαση των προϊόντων άλλων κρατών μελών στην αγορά, πράγμα που μπορεί να συμβαίνει όταν το κράτος μέλος προβαίνει σε διάκριση μεταξύ των προϊόντων των άλλων κρατών μελών και των εγχωρίων προϊόντων. Σύμφωνα με τα προηγούμενα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ρητώς με την απόφαση Keck και Mithouard και τη μεταγενέστερη νομολογία ότι η επί προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών εφαρμογή εθνικών διατάξεων που περιορίζουν ή απαγορεύουν ορισμένες μορφές πωλήσεως στο κράτος εισαγωγής δεν είναι ικανή να παρεμποδίσει τις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών, δεδομένου

35 — Βλ. τις αποφάσεις της 20ής Ιουνίου 1996 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-418/93, C-419/93 C-420/93, C-421/93, C-460/93, C-461/93, C-462/93, C-464/93, C-9/94, C-10/94, C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 και C-332/94, Semeraro Casa Uno κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-2975), και της 2ας Ιουνίου 1994 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-401/92 και C-402/92, Tankstation 't Heukske και Boermans (Συλλογή 1994, σ. I-2199).

36 — Βλ. απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1993 στην υπόθεση C-292/92, Hünermund κ.λπ. (Συλλογή 1993, σ. I-6787).

37 — Βλ. απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 1995 στην υπόθεση C-412/93, Leclerc-Siplec (Συλλογή 1995, σ. I-179).

38 — Βλ. απόφαση της 29ης Ιουνίου 1995 στην υπόθεση C-391/92, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1995, σ. I-1621, στο εξής: απόφαση επί των γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας).

39 — Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995 στην υπόθεση C-387/93, Banchero (Συλλογή 1995, σ. I-4663).

ότι η εφαρμογή αυτών στα προϊόντα άλλων κρατών μελών δεν πρέπει να θεωρείται ότι παρεμποδίζει την πρόσβαση των προϊόντων αυτών στο κράτος μέλος εισαγωγής ή ότι τη δυσχεραίνει περισσότερο απ' ό,τι δυσχεραίνει την πρόσβαση των εγχωρίων προϊόντων [40].

58. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, αυτό που έχει σημασία είναι το κατά πόσον το εν λόγω μέτρο είναι ικανό να παρεμποδίσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Η έκφραση «*ορισμένες* μορφές πωλήσεως» [41], που χρησιμοποιείται στη σκέψη 16 της αποφάσεως Keck και Mithouard, ενισχύει την άποψη αυτή υποδηλώνοντας ότι ορισμένες άλλες διατάξεις που αφορούν τις μορφές πωλήσεως θα μπορούσαν να εμπίπτουν στο άρθρο 30, ακόμη και αν δεν δημιουργούν διακρίσεις εις βάρος των προϊόντων άλλων κρατών μελών.

59. Αυτή η ερμηνεία του άρθρου 30, σύμφωνα με την οποία η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην εξασφάλιση της προσβάσεως των προϊόντων άλλων κρατών μελών στην αγορά, συνάδει και με την πιο πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου. Στην απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση των γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας [42], η οποία αφορούσε μια ελληνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία τα τροποποιημένα γάλατα της πρώτης βρεφικής ηλικίας μπορούσαν να πωλούνται αποκλειστικώς και μόνο στα φαρμακεία, το Δικαστήριο διαπίστωσε, στη σκέψη 20, ότι η ελληνική ρύθμιση απλώς περιόριζε τους τόπους διανομής των οικείων προϊόντων ρυθμίζοντας την εμπορία τους, *χωρίς εντούτοις να εμποδίζει την είσοδο στην αγορά* προϊόντων προερχομένων από άλλα κράτη μέλη ή να τα θέτει, ειδικώς, σε μειονεκτική θέση.

60. Ομοίως, το Δικαστήριο στη σκέψη 44 της αποφάσεως Banchero [43] έκρινε ότι η ιταλική νομοθεσία, η οποία επεφύλασσε τη λιανική πώληση επεξεργασμένου καπνού σε αδειούχους διανομείς, *χωρίς όμως να παρακωλύει με αυτόν τον τρόπο την είσοδο στην εθνική αγορά προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών* και χωρίς, πάντως, να δυσχεραίνει την είσοδο αυτή περισσότερο απ' ό,τι δυσχέραινε την είσοδο των εγχωρίων προϊόντων στο δίκτυο διανομής, δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η νομοθεσία, επί της οποίας είχε κληθεί να αποφανθεί, δεν είχε τέτοια περιοριστικά για τις συναλλαγές αποτελέσματα, στηριζόμενο, μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων, στο γεγονός ότι οι λιανοπωλητές, που ήσαν περίπου 76 000, μπορούσαν να αποφασίσουν ελεύθερα τα του εφοδιασμού του καπνοπωλείου τους με βάση την κατάσταση της αγοράς και ότι, επομένως, η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση δεν οδηγούσε, από πραγματική ή νομική άποψη, σε συγκεντρωτισμό των αγορών.

Δύσκολα μπορεί να δοθεί στην απόφαση έννοια διαφορετική από εκείνη, σύμφωνα

40 — Αυτός ο λόγος, για τον οποίο πρέπει να θεωρηθεί ότι οι διατάξεις που αφορούν ορισμένες μορφές πωλήσεως δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης, εκφράστηκε σαφέστερα, κατά την άποψή μου, στην απόφαση της 10ης Μαΐου 1995 στην υπόθεση C-384/93, Alpine Investments (Συλλογή 1995, σ. I-1141, σκέψη 38). Βλ. επίσης τη σκέψη 17 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Keck και Mithouard.

41 — Η διατύπωση που χρησιμοποιείται στο γαλλικό κείμενο της αποφάσεως Keck και Mithouard υποδηλώνει ακριβέστερα ότι ορισμένες άλλες διατάξεις που αφορούν τις μορφές πωλήσεως θα μπορούσαν να είναι αντίθετες προς το άρθρο 30 της Συνθήκης, ακόμη και αν δεν δημιουργούν διακρίσεις εις βάρος των προϊόντων άλλων κρατών μελών.

42 — Απόφαση που προαναφέρεται στην υποσημείωση 38.

43 — Απόφαση που προαναφέρεται στην υποσημείωση 39.

με την οποία το Δικαστήριο δέχθηκε ως αφετηρία ότι ο εν λόγω συγκεντρωτισμός των αγορών θα είχε, από νομική ή πραγματική άποψη, ως αποτέλεσμα την υπαγωγή της οικείας νομοθετικής ρυθμίσεως στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30. Οι επικρίσεις που διατύπωσε η θεωρία [44] κατά της αποφάσεως Banchero φαίνεται να παραβλέπουν ότι το διατακτικό της αποφάσεως οφείλεται αποκλειστικά και μόνο σ' αυτήν εκτίμηση της αποδεικτικής αξίας των στοιχείων της δικογραφίας, όσον αφορά τα πρακτικά αποτελέσματα της νομοθετικής ρυμθμίσεως, και ότι επομένως πρέπει να γίνει δεκτό ότι το Δικαστήριο έκρινε με την απόφασή του ότι μία, από νομική ή πραγματική άποψη, συγκέντρωση του εμπορίου είναι ικανή να εμποδίσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και ενδεχομένως εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 30 της Συνθήκης [45].

61. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από μία σύγκριση μεταξύ των αποφάσεων στην υπόθεση των γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας και στην υπόθεση Banchero και της αποφάσεως της 5ης Οκτωβρίου 1994 στην υπόθεση Centre d'insémination de la Crespelle [46]. Με την ανωτέρω απόφαση το Δικαστήριο έκρινε ότι η ρύθμιση ενός κράτους μέλους, η οποία υποχρεώνει τους ιδιώτες επιχειρηματίες που εισάγουν στην επικράτειά του ποσότητες βοείου σπέρματος προελεύσεως άλλων κρατών μελών να τις παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο στο οποίο έχει παραχωρηθεί το αποκλειστικό δικαίωμα αποθηκεύσεως σπέρματος και σπερματεγχύσεως, *συνιστά εμπόδιο στις εισαγωγές κατά την έννοια του άρθρου 30, δεδομένου ότι η υποχρέωση αυτή ισχύει σε στάδιο το οποίο έπεται αμέσως της εισαγωγής και επιβάλλει οικονομική επιβάρυνση στους εισαγωγείς, πράγμα που μπορεί να περιορίσει τον όγκο των εισαγωγών*. Καθοριστικό στοιχείο δεν ήταν επομένως η σύγκριση με την κατάσταση των παρεμφερών εγχωρίων προϊόντων, αλλά αντίθετα το γεγονός ότι η εν λόγω ρύθμιση μπορούσε να περιορίσει τις εισαγωγές.

62. Στην πρόσφατη νομολογία του, το Δικαστήριο εφάρμοσε ενιαία ερμηνεία των διαφόρων διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων των υπηρεσιών και των κεφαλαίων, βλ. συγκεκριμένα την απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1995 στην υπόθεση Gebhard [47]. Η ορθότητα της ερμηνείας του άρθρου 30 που δέχθηκα μπορεί κατά συνέπεια να εξακριβωθεί και από την εξέταση της πιο πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

63. Στην υπόθεση Bosman [48], το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί σχετικά με το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 48 της Συνθήκης, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, στο σύστημα μετεγγραφών των ποδοσφαιρικών ομοσπονδιών, σύμφωνα με το οποίο για κάθε αλλαγή συλλόγου έπρεπε να καταβληθεί αποζημίωση μετεγγραφής από τον νέο σύλλογο. Το Δικαστήριο, στη σκέψη 103, έκρινε ότι, καίτοι οι επίμαχοι

44 — Βλ. F. L.: *Juris-classeur, Europe*, 1996, σ. 15, και Bell, C. J.: *Journal du droit international*, 1996, σ. 495.

45 — Βλ., σχετικά, τις προτάσεις μου επί της αποφάσεως εκείνης, με τις οποίες θεώρησα — αντίθετα από το Δικαστήριο — ότι είχε επαρκώς αποδειχθεί η ύπαρξη από πραγματικής, ίσως μάλιστα και από νομικής, απόψεως μιας τέτοιας συγκεντρώσεως του εμπορίου και κατά συνέπεια έκρινα ότι η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση ενέπιπτε στο άρθρο 30 της Συνθήκης.

46 — C-323/93, Συλλογή 1994, σ. I-5077, σκέψη 29.

47 — C-55/94, Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 37.

48 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93 (Συλλογή 1995, σ. I-4921).

κανόνες μετεγγραφής είχαν επίσης εφαρμογή επί μετεγγραφών μεταξύ συλλόγων εντός του αυτού κράτους μέλους, ωστόσο ρύθμιζαν άμεσα την πρόσβαση των παικτών στην αγορά εργασίας άλλων κρατών μελών και μπορούσαν, επομένως, να παρακωλύσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Κατά συνέπεια, οι κανόνες περί μετεγγραφών δεν μπορούσαν να εξομοιωθούν προς ρυθμίσεις σχετικές με τις μεθόδους πωλήσεως εμπορευμάτων, τις οποίες η απόφαση Keck και Mithouard έκρινε ως εκφεύγουσες του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης.

64. Η υπόθεση Alpine Investments [49] αφορούσε το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στην απαγόρευση της καλούμενης πρακτικής cold calling — δηλαδή της τηλεφωνικής προσεγγίσεως πελατών χωρίς τη συναίνεσή τους — για την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Η εν λόγω απαγόρευση δεν αφορούσε μόνο το cold calling πελατών στο οικείο κράτος μέλος αλλά και το cold calling πελατών άλλων κρατών μελών σχετικά με την παροχή τέτοιων υπηρεσιών. Δεν επρόκειτο συνεπώς για απαγόρευση της ίδιας της υπηρεσίας, αλλά για απαγόρευση συγκεκριμένης μεθόδου πωλήσεως της υπηρεσίας αυτής. Το Δικαστήριο αρνήθηκε ρητώς να εφαρμόσει το κριτήριο των διακρίσεων της αποφάσεως Keck και Mithouard. Στις σκέψεις 35 και 38, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, ναι μεν η υπό κρίση απαγόρευση είχε γενικό χαρακτήρα και δεν εισήγε διακρίσεις και δεν είχε ούτε ως αντικείμενο ούτε ως αποτέλεσμα την παροχή πλεονεκτήματος στην εγχώρια αγορά σε σχέση με τους παρέχοντες υπηρεσίες των άλλων κρατών μελών, πλην όμως μπορούσε να αποτελέσει περιορισμό της ελεύθερης παροχής διασυνοριακών υπηρεσιών, λόγω του ότι ρύθμιζε άμεσα την πρόσβαση στην αγορά των υπηρεσιών στα άλλα κράτη μέλη.

65. Μια ερμηνεία του άρθρου 30 της Συνθήκης, σύμφωνα με την οποία η απαγόρευση της διατάξεως αυτής περιλαμβάνει τα μέτρα που μπορούν να εμποδίσουν ή να δυσχεράνουν την πρόσβαση στην αγορά των εμπορευμάτων που κατασκευάζονται σε άλλο κράτος μέλος, είναι επίσης απαραίτητη για να αποφευχθεί η εμφάνιση κενών στην προστασία των ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων στις περιπτώσεις εκείνες όπου δεν υπάρχει εθνική παραγωγή του εν λόγω προϊόντος. Πράγματι, σε τέτοιες περιπτώσεις, εξ ορισμού δεν είναι δυνατόν να υπάρχει διάκριση των προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα και, κατά συνέπεια, αυτό θα μπορούσε να προτρέψει τα κράτη μέλη να επιβάλουν επιβαρύνσεις στα προϊόντα αυτά, δεδομένου ότι θα μπορούσαν να το πράξουν χωρίς να πρέπει να πλήξουν συγχρόνως τα εγχώρια προϊόντα. Τέτοια εμπόδια στις συναλλαγές δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν αν το άρθρο 30 ερμηνευόταν υπό την έννοια ότι προβλέπει μόνο την απαγόρευση των διακρίσεων εις βάρος των προϊόντων άλλων κρατών μελών σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα. Μπορεί σχετικά να γίνει επίκληση της αποφάσεως της 11ης Δεκεμβρίου 1990, Επιτροπή κατά Δανίας [50]. Με την ανωτέρω απόφαση το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιβαρύνουν τα προϊόντα που, ελλείψει εγχώριας παρεμφερούς παραγωγής, εκφεύγουν της εφαρμογής των απαγορεύσεων του άρθρου 95, με φόρους τέτοιου ύψους ώστε να διακυβεύεται, όσον αφορά τα εν λόγω προϊόντα, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της κοινής αγοράς και ότι ένα τέτοιο ζήτημα μπορεί να εκτιμηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 30

49 — Απόφαση που προαναφέρεται στην υποσημείωση 40.

50 — C-47/88, Συλλογή 1990, σ. I-4509.

της Συνθήκης [51]. Το Δικαστήριο, στην υπόθεση των γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας [52], επιβεβαίωσε ότι η εφαρμογή του άρθρου 30 δεν μπορεί να εξαρτάται από την ύπαρξη εγχώριας παραγωγής.

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 37 προβλέπεται ότι ο ρυθμός των μέτρων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 πρέπει να προσαρμοσθεί στην κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών για τα ίδια προϊόντα που προβλέπεται στα άρθρα 30 έως 34.

Γενικές παρατηρήσεις επί του άρθρου 37 της Συνθήκης

67. Το άρθρο 37 δεν επιβάλλει την πλήρη κατάργηση των κρατικών μονοπωλίων εμπορικού χαρακτήρα [54]. Αντίθετα, τα μονοπώλια αυτά πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 37, παράγραφος 1, να διαρρυθμιστούν κατά τρόπο ώστε να αποκλείεται, ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως, οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών. Μια τέτοια διαρρύθμιση μπορεί να συνεπάγεται την ανάγκη καταργήσεως ορισμένων από τα δικαιώματα του μονοπωλίου [55].

66. Το άρθρο 37, παράγραφος 1, της Συνθήκης είναι διατυπωμένο ως εξής:

«Τα κράτη μέλη διαρρυθμίζουν προοδευτικώς τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα κατά τρόπο, ώστε με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, να αποκλείεται, ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως, οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών [53].

Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται σε κάθε οργανισμό με τον οποίο κράτος μέλος, νομικά ή πραγματικά, ελέγχει, διευθύνει ή επηρεάζει αισθητά, άμεσα ή έμμεσα, τις εισαγωγές ή τις εξαγωγές μεταξύ των κρατών μελών. Οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται επίσης και επί των κατά παραχώρηση κρατικών μονοπωλίων.»

68. Το άρθρο 37, παράγραφος 1, αναφέρεται στον αποκλεισμό κάθε διακρίσεως μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως. Η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει, επομένως, όπως παραδείγματος χάριν το άρθρο 95 της Συνθήκης, την επιβολή στα *προϊόντα* των άλλων κρατών μελών επιβαρύνσεων υψηλοτέρων από αυτές που επιβάλλονται στα εγχώρια προϊόντα, αλλά αντίθετα αναφέρεται κατά τρόπο γενικό στους *υπηκόους* των κρατών μελών. Από αυτό προκύπτει, κατά την άποψή μου, ότι το άρθρο 37 της Συνθήκης αφορά τους επιχειρηματίες που εφοδιάζουν την αγορά με προϊόντα. Η διάταξη αυτή διακρίνεται έτσι από το άρθρο 30 της Συνθήκης, αφενός,

51 — Βλ. σκέψεις 12 και 13.

52 — Βλ. τη σκέψη 17 της αποφάσεως που προαναφέρεται στην υποσημείωση 38.

53 — Η μεταβατική περίοδος έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 1969.

54 — Βλ. τη σκέψη 27 της αποφάσεως Banchero, που προαναφέρεται στην υποσημείωση 39.

55 — Βλ. την απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1976 στην υπόθεση 59/75, Manghera κ.λπ. (Συλλογή τόμος 1976, σ. 27), στην οποία ένα μονοπώλιο εισαγωγής κρίθηκε ότι δεν συμβιβάζεται προς το άρθρο 37 της Συνθήκης.

διότι περιορίζεται στις δυσμενείς διακρίσεις, αφετέρου, διότι δεν προστατεύει την ίδια την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, αλλά προστατεύει τους επιχειρηματίες των άλλων κρατών μελών που συμμετέχουν στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων [56].

69. Αυτό επιβεβαιώθηκε με την απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδος [57], στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η διατήρηση σε ισχύ των δικαιωμάτων του Ελληνικού Δημοσίου σχετικά με την εισαγωγή και εμπορία πετρελαιοειδών συνεπάγεται *έναντι των εισαγωγέων οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη διάκριση* εμπίπτουσα στο άρθρο 37, παράγραφος 1. Προφανώς, αυτό που υπήρξε καθοριστικό στην υπόθεση αυτή ήταν ότι το κρατικό μονοπώλιο μπορούσε να εμποδίσει ορισμένους επιχειρηματίες, συγκεκριμένα αυτούς με τους οποίους το ελληνικό κρατικό μονοπώλιο δεν διατηρούσε εμπορικές σχέσεις, να προβούν σε εξαγωγές στην ελληνική αγορά. Υπήρχε επομένως διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών, όπως προϋποθέτει το άρθρο 37, παράγραφος 1.

70. Μπορεί εξάλλου να γίνει αναφορά στην απόφαση Manghera κ.λπ. [58]. Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο, αφού διαπίστωσε ότι το αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής επεξεργασμένου καπνού του ιταλικού κρατικού μονοπωλίου συνιστούσε, σε σχέση με τους κοινοτικούς εξαγωγείς, διάκριση απαγορευόμενη από το άρθρο 37, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αποφάνθηκε ότι η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί «υπό την έννοια ότι από τις 31 Δεκεμβρίου 1969 κάθε κρατικό μονοπώλιο εμπορικού χαρακτήρα έπρεπε να είχε διαρρυθμιστεί έτσι ώστε να εξαφανιστεί το αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής από τα άλλα κράτη μέλη». Αυτή η κρίση έχει εντελώς γενικό χαρακτήρα και πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το Δικαστήριο δέχθηκε ως δεδομένο ότι τα κρατικά μονοπώλια εισαγωγής οδηγούν από μόνα τους σε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών [59] και ότι κατά συνέπεια είναι περιττό να εξακριβώνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση κατά πόσο τέτοιου είδους μονοπώλια εισαγωγής καταλήγουν πράγματι σε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών.

71. Το κείμενο της Συνθήκης δεν περιέχει κανένα στοιχείο ικανό να στηρίξει την υπόθεση, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 37 της Συνθήκης αποκλίνει από τον θεμελιώδη κανόνα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων που καθιερώνει το άρθρο 30 της Συνθήκης. Αντίθετα, οι διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 37 είναι δηλωτικές του ότι το άρθρο 37, παράγραφος 1, αποσκοπεί στο να *συμπληρώσει* τους κανόνες των άρθρων 30 έως 34. Πράγματι, το άρθρο 37, παράγραφος 3, προβλέπει ότι ο ρυθμός των μέτρων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 της διατάξεως πρέπει να προσαρμοστεί στην κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών «για τα ίδια προϊόντα» που προβλέπεται στα άρθρα 30 έως και 34. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει [60] ότι από το κείμενο του άρθρου 37 καθώς και από τη θέση του στο

56 — Αντίθετα, το άρθρο 30, σύμφωνα με το ίδιο το αντικείμενό του, προστατεύει την ίδια την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και όχι τους επιχειρηματίες που συμμετέχουν σ' αυτήν.

57 — Απόφαση της 13 Δεκεμβρίου 1990, C-347/88 (Συλλογή 1990, σ. I-4747, σκέψη 44).

58 — Βλ. τις σκέψεις 12 και 13 της αποφάσεως που προαναφέρεται στην υποσημείωση 55.

59 — Σχετικά με το ζήτημα αυτό μπορεί επίσης να γίνει αναφορά στη συλλογιστική του Δικαστηρίου στη σκέψη 34 της αποφάσεως της 19ης Μαρτίου 1991 στην υπόθεση C-202/88, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-1223, στο εξής: απόφαση των τηλεπικοινωνιακών τερματικών), σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εμπορίας στερεί τους επιχειρηματίες από τη δυνατότητα πωλήσεως των προϊόντων τους στους καταναλωτές.

60 — Βλ. τη σκέψη 9 της αποφάσεως Manghera κ.λπ., που προαναφέρεται στην υποσημείωση 55· τη σκέψη 42 της αποφάσεως Επιτροπή κατά Ελλάδος, που αναφέρεται στην υποσημείωση 57, και τη σκέψη 27 της αποφάσεως Banchero, που προαναφέρεται στην υποσημείωση 39.

σύστημα της Συνθήκης προκύπτει ότι το άρθρο αυτό αποβλέπει στην εξασφάλιση της τηρήσεως του θεμελιώδους κανόνα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων σε ολόκληρη την κοινή αγορά, ιδίως με την κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών και των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και στην κατ' αυτόν τον τρόπο διατήρηση κανονικών συνθηκών ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών μελών, στην περίπτωση που, σε κάποιο από τα κράτη, ένα συγκεκριμένο προϊόν υπόκειται σε κρατικό μονοπώλιο εμπορικού χαρακτήρα [61].

72. Εξάλλου, στη νομολογία του το Δικαστήριο άλλες φορές εφάρμοσε από κοινού τα άρθρα 30 και 37 σε κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα, ενώ άλλες φορές εφάρμοσε μόνο το άρθρο 30 στα αποκλειστικά δικαιώματα που παραχωρούνται σε κρατικές μονοπωλιακές επιχειρήσεις. Έτσι, στην απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 1990, Επιτροπή κατά Ελλάδος, που προαναφέρθηκε, το Δικαστήριο έκρινε ότι το αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής και εμπορίας τελικών προϊόντων πετρελαίου αντέκειτο τόσο προς το άρθρο 30 όσο και προς το άρθρο 37, παράγραφος 1. Στην απόφαση των τηλεπικοινωνιακών τερματικών [62], το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εμπορίας τερματικών συσκευών τηλεπικοινωνιών αποτελούσαν μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό στην εισαγωγή κατά την έννοια του άρθρου 30 της Συνθήκης. Αντίθετα, το Δικαστήριο δεν έκρινε σκόπιμο να επικαλεστεί το άρθρο 37, πράγμα που μπορεί να θεωρηθεί ως επιβεβαίωση του γεγονότος ότι η διάταξη αυτή συμπληρώνει το άρθρο 30.

61 — Στην απόφαση της 13ης Μαρτίου 1979 στην υπόθεση 91/78, Hansen (Συλλογή τόμος 1978, σ. 515, σκέψη 13), το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 37 έχει ως σκοπό να υπαγάγει την πολιτική πωλήσεων κρατικού μονοπωλίου στις απαιτήσεις της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και της ισότητας των ευκαιριών που πρέπει να διασφαλίζεται στα εισαγόμενα από άλλα κράτη μέλη προϊόντα.

62 — Βλ. υποσημείωση 59.

73. Κατά συνέπεια, τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα απαγορεύονται μετά την εκπνοή της μεταβατικής περιόδου, στο μέτρο που μπορούν να παρεμποδίσουν ή να δυσχεράνουν, νομικά ή πραγματικά, την πρόσβαση των προϊόντων άλλων κρατών μελών στην αγορά (άρθρο 30) ή που συνεπάγονται διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως (άρθρο 37).

Το σουηδικό νομικό σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών εμπίπτει στις απαγορεύσεις των άρθρων 30 και 37 της Συνθήκης;

74. Όπως προαναφέρθηκε, το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε τα χαρακτηριστικά του μονοπωλίου, όπως αυτά προκύπτουν από τον νόμο και τη συμφωνία που συνήφθη μεταξύ του Δημοσίου και της Systembolaget· τα χαρακτηριστικά αυτά συμφωνούν άλλωστε με όσα ο ίδιος προανέφερα σχετικά με το ζήτημα. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Systembolaget έχει ως σκοπό τον περιορισμό της πωλήσεως των οινοπνευματωδών ποτών. Πρόκειται για ένα συγκεντρωτικό σύστημα στο οποίο *μία* επιχείρηση κατέχει και διοικεί το σύνολο των σημείων πωλήσεως και λαμβάνει η ίδια τις αποφάσεις σχετικά με τις αγορές και την εμπορία. Αυτός ο νομικής φύσεως δεσμός μεταξύ της Systembolaget και των διαφόρων σημείων πωλήσεως συνεπάγεται, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, ότι πρόκειται για ένα αδιαίρετο σύνολο. Για να δοθεί συνεπώς απάντηση στα τεθέντα ερωτήματα είναι σημαντικό, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, να εκτιμηθεί το σύστημα αυτό στο σύνολό του και όχι απλώς σε σχέση με συγκεκριμένο σημείο πωλήσεως.

75. Στην ανάπτυξη που ακολουθεί θα εξετάσω τα διάφορα χαρακτηριστικά του σουηδικού νομικού συστήματος για να εκτιμήσω σε ποιο μέτρο το σύστημα εμπίπτει στις διατάξεις των άρθρων 30 και 37 της Συνθήκης. Στη συνέχεια, θα εξετάσω αν το σύστημα αυτό είναι απαραίτητο για λόγους προστασίας της ανθρώπινης ζωής και υγείας και, στο ίδιο πλαίσιο, αν το σύστημα πληροί την απαίτηση αναλογικότητας: ως προς το σημείο αυτό θα γίνει αναφορά στο άρθρο 36 της Συνθήκης.

76. Όπως προανέφερα, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει το γεγονός ότι το σουηδικό σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών έχει ως σκοπό τον περιορισμό της πωλήσεως και, κατά συνέπεια, της καταναλώσεως των οινοπνευματωδών προϊόντων. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις παρατηρήσεις που υπέβαλε η Σουηδική Κυβέρνηση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας καθώς και από την αιτιολογική έκθεση του νόμου, στην οποία αναφέρθηκα πιο πάνω, στο σημείο 6.

77. Όλες οι συλλεγείσες στην παρούσα υπόθεση πληροφορίες οδηγούν στο συμπέρασμα ότι αυτός ο σκοπός επετεύχθη στην πράξη. Από τις στατιστικές πληροφορίες, στις οποίες αναφέρθηκε ο Franzén με τις παρατηρήσεις του, πρκύπτει ότι η καταγεγραμμένη κατανάλωση οινοπνεύματος στη Σουηδία είναι αισθητά κατώτερη από την κατανάλωση στα άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας, ανερχόμενη σε 5,3 λίτρα καθαρού οινοπνεύματος ανά κάτοικο το 1993 έναντι, παραδείγματος χάριν, 10 λίτρων ανά κάτοικο στη Δανία, η οποία ομοιάζει με τη Σουηδία λόγω του ότι ούτε η χώρα αυτή μπορεί να παράγει οίνο από σταφύλια και κατά παράδοση καταναλώνει λιγότερο οίνο απ' ό,τι τα άλλα κράτη μέλη. Ομοίως, τα προερχόμενα από την έκθεση του Konkurrensverket αριθμητικά στοιχεία, που εκτίθενται πιο πάνω στο σημείο 16, επιβεβαιώνουν ότι η πώληση οινοπνευματωδών ποτών είναι, στην πράξη, σχετικά χαμηλή στη Σουηδία, δεδομένου ότι κατά τη διάρκεια της οικείας περιόδου πωλήθησαν συνολικά (συμπεριλαμβανομένων των πωλήσεων από τους κατόχους αδείας πρατηρίων ποτών) μόνο 1,75 λίτρα περίπου μπύρας και 1,13 λίτρα περίπου οίνου και οινοπνευματωδών ποτώ ανά μήνα και ανά κάτοικο [63].

78. Μπορεί συνεπώς, κατά την άποψή μου, να υποτεθεί ότι η πώληση των οινοπνευματωδών προϊόντων στη Σουηδία θα ήταν αισθητά μεγαλύτερη χωρίς τους περιορισμούς, όσον αφορά τη δυνατότητα προσβάσεως και την προσφορά των οικείων προϊόντων, που απορρέουν από το επικεντρωμένο γύρω από τη Systembolaget νομικό σύστημα.

79. Ακόμη και αν το σουηδικό νομικό σύστημα πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών δεν απαγορεύει πλήρως την πώληση των ποτών ή δεν εισάγει άμεσα ποσοτικούς περιορισμούς στην εισαγωγή των προϊόντων αυτών και δεν μπορεί επομένως να χαρακτηριστεί ως κατά κυριολεξία ποσοτικός περιορισμός, ο σκοπός που επιδιώκεται και το αποτέλεσμα που επιτυγχάνεται στην πράξη είναι, στην πραγματικότητα, τα ίδια, δηλαδή ο αισθητός περιορισμός της πωλήσεως της συγκεκριμένης ομάδος προϊόντων. Υπό τις συνθήκες αυτές, υπάρχει ισχυρό τεκμήριο ότι το

63 — Δεν είναι δυνατόν να γίνει ακριβής κατανομή των ποσοστών για τον οίνο και τα οινοπνευματώδη ποτά. Η πώληση οινοπνευματωδών ποτών αντιστοιχεί πιθανώς στο 20 με 25 % περίπου της συνολικής πωλήσεως οίνου και οινοπνευματωδών ποτών.

σουηδικό νομικό σύστημα είναι ικανό να παρεμποδίσει τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές και αποτελεί συνεπώς μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 30 της Συνθήκης.

80. Αν τώρα εξεταστεί η μέθοδος που χρησιμοποιεί το σουηδικό νομικό σύστημα για την επίτευξη του σκοπού αυτού, σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο νόμος παρέχει στην εταιρία Systembolaget, που ανήκει εξ ολοκλήρου στο Δημόσιο, το αποκλειστικό δικαίωμα λιανικής εμπορίας των οινοπνευματωδών ποτών στη Σουηδία, πράγμα που γίνεται — όπως αναφέρθηκε στο σημείο 17 — μέσω 384 ειδικευμένων μικροκαταστημάτων, κ.λπ. Αυτός ο περιορισμός του αριθμού, μεταξύ άλλων, των μικροκαταστημάτων δυσχεραίνει περισσότερο την προμήθεια οινοπνευματωδών ποτών.

81. Πιο πάνω, στα σημεία 52 και επ., εξέτασα την πιο πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 30 της Συνθήκης. Όπως αναφέρθηκε στο σημείο 57, το Δικαστήριο, με την απόφαση Keck και Mithouard και τη μεταγενέστερη νομολογία, οριοθέτησε το άρθρο 30 σε σχέση με τον σκοπό του, ήτοι την απαγόρευση των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων εντός της κοινής αγοράς και την, με τον τρόπο αυτό, εξασφάλιση της προσβάσεως των προϊόντων ενός κράτους μέλους στην αγορά των άλλων κρατών μελών. Αντίθετα, το άρθρο 30 δεν έχει ως σκοπό να απαγορεύσει στα κράτη μέλη να επιχειρήσουν μια γενική ρύθμιση της δραστηριότητας σε σχέση με τους επιχειρηματίες του οικείου κράτους μέλους, όταν η ρύθμιση δεν εμποδίζει ούτε δυσχεραίνει την πρόσβαση των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη στην αγορά, όπως αυτό συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, αν το κράτος μέλος θεσπίζει δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα.

82. Οι αποφάσεις που εκδόθηκαν στην υπόθεση των γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας και στην υπόθεση Banchero [64] ακολουθούν ακριβώς αυτή την κατεύθυνση. Στην τελευταία απόφαση, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι μια ρύθμιση η οποία αναθέτει τη λιανική πώληση επεξεργασμένου καπνού σε διανομείς που είναι κάτοχοι ειδικής αδείας, χωρίς όμως να θίγει την εμπορία των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη κατά τρόπο διαφορετικό απ' ό,τι την εμπορία των εγχωρίων προϊόντων, δεν εμπίπτει στο άρθρο 30 της Συνθήκης. Αυτή η λύση εξηγείται εντούτοις από το γεγονός ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση, επί της οποίας κλήθηκε να αποφανθεί, δεν είχε τέτοια περιοριστικά αποτελέσματα επί των συναλλαγών. Πράγματι, το Δικαστήριο θεώρησε, βάσει των αποδεικτικών στοιχείων, ως αποδεδειγμένο ότι οι έχοντες την εκμετάλλευση καπνοπωλείων, που έφθαναν τους 76 000, μπορούσαν να αποφασίζουν ελεύθερα για τις αγορές τους, ανάλογα με την κατάσταση της αγοράς, έτσι ώστε η υπό κρίση ρύθμιση δεν οδηγούσε, ούτε από πραγματική ούτε από νομική άποψη, σε συγκέντρωση των αγορών. Με τον τρόπο αυτό, το Δικαστήριο θεώρησε έμμεσα ότι μια τέτοια συγκέντρωση, από πραγματική ή νομική άποψη, του εφοδιασμού στην αγορά λιανικού εμπορίου θα είχε ως συνέπεια την υπαγωγή της ρυθμίσεως στο άρθρο 30 της Συνθήκης.

83. Μια ρύθμιση που αναθέτει την πώληση συγκεκριμένων προϊόντων σε επιχειρηματίες, κατόχους ειδικής αδείας, δεν εμπίπτει, επομένως, μόνο για τον λόγο αυτό στο άρ-

64 — Βλ. την απόφαση που αναφέρεται στην υποσημείωση 38 και την απόφαση που αναφέρεται στην υποσημείωση 39.

θρο 30 της Συνθήκης, υπό την προϋπόθεση όμως ότι η ρύθμιση δεν εμποδίζει ούτε δυσχεραίνει την πρόσβαση στην αγορά των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη. Το αν μια τέτοια ρύθμιση είναι ικανή να εμποδίσει ή να δυσχεράνει την πρόσβαση στην αγορά εξαρτάται, όπως επισήμανε η Γαλλική Κυβέρνηση, μεταξύ άλλων, από τον αριθμό των σημείων πωλήσεως, τις ώρες λειτουργίας τους και την ποικιλία των προϊόντων.

84. Αν εξεταστεί, υπό το πρίσμα των κριτηρίων αυτών, το σουηδικό νομικό σύστημα της λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών, γεννάται συγκεκριμένα το ερώτημα αν ο περιορισμός του αριθμού των σημείων πωλήσεως αποτελεί εμπόδιο για την κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών, ώστε ο περιορισμός αυτός να αποτελεί από μόνος του μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου 30. Ο περιορισμός της δυνατότητας διαθέσεως (και, με τον τρόπο αυτό, της πωλήσεως και της καταναλώσεως) των οινοπνευματωδών ποτών, που αποτελεί το αντικείμενο και το αποτέλεσμα του σουηδικού συστήματος, επιτυγχάνεται κυρίως με τον πολύ περιορισμένο αριθμό σημείων πωλήσεως, δηλαδή ένα μικροκατάστημα ανά 23 039 κατοίκους και ανά 1 172 km^2. Συγκριτικά μπορεί να αναφερθεί ότι, αν ίσχυε ανάλογο σύστημα στο Λουξεμβούργο, δεν θα υπήρχαν στην πόλη του Λουξεμβούργου, που έχει πληθυσμό περίπου 82 000 κατοίκους, παρά μόνον τρία ή ίσως τέσσερα μικροκαταστήματα, στα οποία θα μπορούσε κανείς να προμηθευτεί μπύρα, οίνο και οινοπνευματώδη ποτά. Πολλά στοιχεία συνηγορούν, κατά την άποψή μου, υπέρ του να θεωρηθεί ότι ο μεγάλος περιορισμός του αριθμού των μικροκαταστημάτων (που πρέπει μάλιστα να γίνεται ακόμη περισσότερο αισθητός στις αγροτικές περιοχές) αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, που εμπίπει στο άρθρο 30 της Συνθήκης.

85. Δεν είναι εντούτοις απαραίτητο να λάβει το Δικαστήριο θέση κατά τρόπο οριστικό επί του ζητήματος κατά πόσον ο περιορισμένος αριθμός των σημείων πωλήσεως έχει, αφεαυτού, ως συνέπεια την υπαγωγή του σουηδικού νομικού συστήματος στο άρθρο 30. Το σύστημα που υποβλήθηκε στην κρίση του Δικαστηρίου αποτελεί, όπως υπογράμμισε το αιτούν δικαστήριο, ένα σύνολο και για τον λόγο αυτό θα επισημάνω ιδιαίτερα ένα δεύτερο στοιχείο, που είναι οπωσδήποτε σημαντικό ενόψει της εκδοθησομένης από το Δικαστήριο αποφάσεως. Σε αντίθεση προς τις υποθέσεις Banchero και γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας, το σουηδικό νομικό σύστημα προβλέπει ότι η πώληση οινοπνευματωδών προϊόντων στους καταναλωτές πρέπει να γίνεται όχι με τη μεσολάβηση ενός μεγάλου αριθμού ανεξάρτητων επιχειρηματιών, που είναι κάτοχοι ειδικής αδείας — οι επιχειρηματίες αυτοί στην υπόθεση Banchero ανέρχονταν σε 76 000 περίπου και μπορούσαν να εφοδιάζονται ελεύθερα —, αλλά μέσω μιας πραγματικά μονοπωλιακής κρατικής επιχειρήσεως που αποκτά, κατά συγκεντρωτικό τρόπο, όλα τα προϊόντα που προορίζονται να πωληθούν στη λιανική αγορά. Στην οικονομική θεωρία, με τον όρο «μονοπώλιο» νοείται η κατάσταση στα πλαίσια της οποίας υπάρχει στην αγορά ένας μόνον προσφέρων ή αποκτών [65]. Στις υποθέσεις Banchero και των γαλάτων πρώτης βρεφικής ηλικίας δεν επρόκειτο επομένως για κατά κυριολεξία μονοπώλιο λιανικής πωλήσεως.

86. Το σουηδικό σύστημα δεν αφορά λοιπόν μόνον την πώληση οινοπνευματωδών ποτών στους καταναλωτές. Το σύστημα αυτό, το οποίο περιλαμβάνει μια κρατική μονοπωλιακή επιχείρηση, επιφέρει επίσης και κυρίως τη συγκέντρωση όλων των αγο-

65 — Βλ. Scherer & Ross: *Industrial Market Structure and Economic Performance*, Houghton Mifflin Company, Βοστώνη, 1990, σ. 17, απ' όπου προκύπτει εξάλλου ότι ένα μονοπώλιο από την πλευρά της ζητήσεως χαρακτηρίζεται στα αγγλικά με τον όρο monopsony (μονοψώνιο).

ρών ποτών ενόψει της πωλήσεως στη σουηδική αγορά λιανικού εμπορίου. Μια επιχείρηση που έχει το μονοπώλιο πωλήσεων σε συγκεκριμένη αγορά, παραδείγματος χάριν στην αγορά λιανικού εμπορίου οινοπνευματωδών ποτών [66], κατέχει εξάλλου αναγκαστικά το μονοπώλιο των αγορών στην αγορά αυτή. Το μονοπώλιο αγοράς συνεπάγεται ότι ο ιδιώτης προσφέρων έχει έναν μόνο πιθανό αντισυμβαλλόμενο. Είτε το προϊόν έχει πρόσβαση στο δίκτυο πωλήσεων του κατέχοντος το μονοπώλιο, είτε το προϊόν είναι πλήρως αποκλεισμένο από την οικεία αγορά. Ο κατέχων το μονοπώλιο αποφασίζει επομένως ποια προϊόντα θα πωληθούν και, με τον τρόπο αυτό, ποια προϊόντα θα έχουν πρόσβαση στην αγορά.

87. Ένα πραγματικό μονοπώλιο λιανικού εμπορίου διαφέρει επομένως αισθητά, κατά την άποψή μου, από ένα σύστημα στο οποίο πολλοί ανεξάρτητοι λιανοπωλητές αποκτούν το δικαίωμα να πωλούν μία ή περισσότερες κατηγορίες προϊόντων που προμηθεύονται με τρόπο ανεξάρτητο. Αυτή η διάκριση είναι ιδιαίτερα σαφής σε μία αγορά όπως η λιανική αγορά των οινοπνευματωδών ποτών, στην οποία συναντάται ιδιαίτερα μεγάλη προσφορά διαφόρων προϊόντων από διάφορες επώνυμες εταιρίες. Είναι στην πράξη αδύνατο στον κατέχοντα το μονοπώλιο να προσφέρει περισσότερο από ένα τμήμα της συνολικής προσφοράς.

66 — Το Δικαστήριο διαπίστωσε, σε σχέση με το άρθρο 85 της Συνθήκης που αφορά τις συμφωνίες περιορισμού του ανταγωνισμού, ότι το λιανικό εμπόριο και η αγορά των εστιατορίων και ποτοπωλείων αποτελούν διαφορετικές αγορές: βλ. την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1991 στην υπόθεση C-234/89, Δηλιμίτης (Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψεις 16 και 17). Έστω και αν η νομολογία που αφορά τους κανόνες του ανταγωνισμού δεν είναι αποφασιστική για την ερμηνεία του άρθρου 30 της Συνθήκης, είναι όμως σημαντικό να έχει κανείς υπόψη του αυτή την οριοθέτηση της αγοράς, όταν πρόκειται να εκτιμήσει τα χαρακτηριστικά της Systembolaget.

88. Μπορεί στο σημείο αυτό να γίνει επίκληση των σκέψεων 34, 35 και 36 της αποφάσεως των τηλεποικοινωνιακών τερματικών, στην οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε ως εξής:

«Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση καταρχάς ότι η ύπαρξη αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εμπορίας στερεί τους επιχειρηματίες από τη δυνατότητα πωλήσεως των προϊόντων τους στους καταναλωτές.

Στη συνέχεια, επιβάλλεται η παρατήρηση ότι ο τομέας των τερματικών χαρακτηρίζεται από τη διαφοροποίηση και τον τεχνικό χαρακτήρα των προϊόντων καθώς και από τους συνακολούθους καταναγκασμούς. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι εξασφαλισμένο ότι ο κάτοχος μονοπωλίου είναι σε θέση να προσφέρει ολόκληρη των κλίμακα των τύπων που υφίστανται στην αγορά, να ενημερώνει τους πελάτες για την κατάσταση και τη λειτουργία όλων των τερματικών και να εγγυάται την ποιότητά τους.

Τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εμπορίας στον τομέα των τερματικών τηλεπικοινωνιών μπορούν, επομένως, να περιορίσουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο.»

89. Το γεγονός ότι το Δικαστήριο ήδη την εποχή εκείνη θεώρησε ότι υπάρχει ουσιώδης διαφορά μεταξύ αποκλειστικών

δικαιωμάτων που χορηγούνται στα μονοπώλια και των συστημάτων που περιορίζουν την πρόσβαση στις λιανικές πωλήσεις στους επιχειρηματίες που έχουν ειδική άδεια επιβεβαιώνεται από την παράλληλη απόφαση της 11ης Ιουλίου 1990, Quietlynn [67], στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαγόρευση πωλήσεως πορνογραφικού υλικού από καταστήματα που δεν έχουν την προς τούτο άδεια δεν εμπίπτει στο άρθρο 30 της Συνθήκης.

90. Τα κρατικά μονοπώλια θίγουν επομένως, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων κατά διαφορετικό και πολύ πιο καταναγκαστικό τρόπο απ' ό,τι ένα νομικό σύστημα διοικητικής αδείας [68].

91. Στην απόφαση των τηλεπικοινωνιακών τερματικών, το αποκλειστικό δικαίωμα αφορούσε συγχρόνως την εισαγωγή και την εμπορία. Εύλογα συνεπώς τίθεται το ερώτημα ποια σημασία έχει το γεγονός ότι το μονοπώλιο της Systembolaget δεν εκτείνεται στο κατά κυριολεξία στάδιο της εισαγωγής.

92. Από τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προκύπτει ότι το 93 % των πωλήσεων οίνου και οινοπνευματωδών ποτών στη σουηδική αγορά πραγματοποιείται μέσω της Systembolaget. Το υπόλοιπο 7 % πωλείται από τα εστιατόρια και τα πρατήρια ποτών, κύριος προμηθευτής των οποίων είναι εξάλλου η ίδια η Systembolaget. Έτσι, πέραν του γεγονότος ότι είναι ο μόνος αγοραστής στη λιανική αγορά, η Systembolaget είναι επίσης, στην πράξη, ο μόνος ενδιάμεσος μεταξύ του παραγωγού και του καταναλωτή στο σύνολο της σουηδικής αγοράς.

93. Η εμπορική πραγματικότητα είναι επομένως, κατά την άποψή μου, ότι ένα προϊόν που προέρχεται από άλλο κράτος μέλος θα εισαχθεί στη Σουηδία μόνον αν είναι βέβαιο ότι θα μπορέσει να διατεθεί στο εμπόριο από τη Systembolaget. Τι συμφέρον θα είχαν οι δικαιούχοι αδείας χονδρικού εμπορίου να εισαγάγουν ένα προϊόν αν δεν μπορούσαν να το πωλήσουν; Το γεγονός ότι δεν υφίσταται κρατικό μονοπώλιο για την ίδια την εισαγωγή, θεωρούμενο υπό το πρίσμα της προσβάσεως των προϊόντων στην αγορά, στερείται συνεπώς πρακτικών συνεπειών.

Το γεγονός ότι θεωρητικώς το σουηδικό μονοπώλιο οινοπνεύματος δεν εκτείνεται στο δικαίωμα εισαγωγής αποτελεί, νομίζω, καθαρά τυπικό τέχνασμα, που δεν αλλάζει την πραγματικότητα, ότι δηλαδή η System-

67 — C-23/89, Συλλογή 1990, σ. I-3059.

68 — Μπορεί επομένως να προξενήσει έκπληξη το γεγονός ότι Επιτροπή θεώρησε, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ότι δεν υπήρχε διαφορά, υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, μεταξύ ενός κατά κυριολεξία μονοπωλίου λιανικής πωλήσεως και ενός καθεστώτος διοικητικής αδείας. Η άποψη αυτή μπορεί να προξενήσει ακόμη μεγαλύτερη έκπληξη λόγω του ότι πρόσφατα, σε μια απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 1996, αριθ. IV/M. 784 — Kesco/Tuko, η Επιτροπή έκρινε ότι η συγχώνευση μεταξύ δύο φινλανδικών αλυσίδων λιανικού εμπορίου, που θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας δεσποζούσης επιχειρήσεως με μερίδιο αγοράς τουλάχιστον 55 %, ήταν ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά. Από το σημείο 11 της αποφάσεως προκύπτει ότι «η συναλλαγή θίγει επίσης το ενδοκοινοτικό εμπόριο διότι οι προμηθευτές άλλων κρατών μελών θα πρέπει στην πράξη να επιδιώξουν την πρόσβαση στα δίκτυα διανομής της Kesco για να εξασφαλίσουν την επαρκή εμπορία των προϊόντων τους στη Φινλανδία». Μπορεί όμως η εξήγηση της συμπεριφοράς της Επιτροπής να βρίσκεται στην αλληλογραφία που αντηλλάγη, όπως προαναφέρθηκε, μεταξύ της ιδίας και της Σουηδικής Κυβερνήσεως στο πλαίσιο της προσχωρήσεως του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

bolaget είναι εκείνη που αποφασίζει ποια προϊόντα προελεύσεως άλλων κρατών μελών θα εισαχθούν στη Σουηδία. Η συγκέντρωση των αγορών και η λιανική πώληση έχουν ως αποτέλεσμα ότι στην περίπτωση των μονοπωλίων εισαγωγής υπάρχει ένας μόνο δίαυλος που συνδέει τον παραγωγό με τους καταναλωτές και, επομένως, μια κρατική μονοπωλιακή επιχείρηση αποφασίζει ποια προϊόντα προελεύσεως άλλων κρατών μελών πρέπει να εισαχθούν στη σουηδική αγορά και ποιοι εισαγωγείς πρέπει να πραγματοποιήσουν τις συναλλαγές αυτές για να αντλήσουν από αυτές κέρδος.

Μπορεί σχετικά να επισημανθεί ότι η V & S, το κεφάλαιο της οποίας ανήκει στο Δημόσιο, εξακολουθεί να είναι ο κύριος προμηθευτής οινοπνευματωδών προϊόντων και οίνου με προορισμό τη λιανική αγορά στη Σουηδία: βλ. πιο πάνω το σημείο 23.

94. Ένα κρατικό μονοπώλιο που αφορά το λιανικό εμπόριο, όπως το σουηδικό μονοπώλιο, θίγει επομένως, κατά την άποψή μου, στην πραγματικότητα άμεσα την πρόσβαση του εμπορεύματος στην αγορά, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που τη θίγει και ένα κρατικό μονοπώλιο στον τομέα των εισαγωγών. Μπορεί σχετικά να επισημανθεί το γεγονός ότι, σε πολλές συστάσεις προς τα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 37, παράγραφος 6, η Επιτροπή έκρινε απαραίτητο να διαρρυθμιστούν πολλά κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα κατά τρόπο ώστε οι λιανοπωλητές να είναι βέβαιοι για την ουδετερότητα του κράτους και να εξασφαλιστεί στους προμηθευτές άλλων κρατών μελών η δυνατότητα να δημιουργήσουν τα δικά τους δίκτυα όσον αφορά το χονδρικό και το λιανικό εμπόριο [69]. Μπορεί εξάλλου να παρατηρηθεί ότι, στην απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδος, που προαναφέρθηκε, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ ενός κρατικού μονοπωλίου στον τομέα των εισαγωγών και ενός κρατικού μονοπωλίου στον τομέα της διυλίσεως αργού πετρελαίου. Το ότι μέτρα που αναφέρονται σε στάδιο που έπεται της εισαγωγής μπορούν να αποτελέσουν εμπόδιο στις εισαγωγές κατά την έννοια του άρθρου 30 προκύπτει από τη σκέψη 61 της αποφάσεως Centre d'insémination de la Crespelle, που προαναφέρθηκε.

95. Εξάλλου, είναι σημαντικό να επισημανθεί η σχέση μεταξύ των διατάξεων των άρθρων 30 και 90 της Συνθήκης. Σύμφωνα με το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης, τα κράτη μέλη οφείλουν, ως προς τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα, να μη θεσπίζουν μέτρα αντίθετα προς τις διατάξεις της Συνθήκης. Το άρθρο 30 ανήκει στις διατάξεις αυτές. Σύμφωνα με το άρθρο 90, παράγραφος 3, η Επιτροπή μεριμνά για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 90, παράγραφος 1, και απευθύνει, οσάκις απαιτείται, κατάλληλες οδηγίες ή αποφάσεις προς τα κράτη μέλη.

Η οριοθέτηση του άρθρου 30 καθίσταται επομένως σημαντική υπό το πρίσμα της

69 — Βλ. τις συστάσεις της Επιτροπής της 22ας Δεκεμβρίου 1969, προς τη Γαλλική Δημοκρατία σχετικά με τη διευθέτηση του κρατικού μονοπωλίου εμπορικού χαρακτήρα των scories Thomas (JO 1970 L 31, σ. 7), προς την Ιταλική Δημοκρατία σχετικά με τη διευθέτηση του κρατικού μονοπωλίου εμπορικού χαρακτήρα του τσιγαρόχαρτου (JO 1970, L 31, σ. 9), προς την Ιταλική Δημοκρατία σχετικά με τη διευθέτηση του κρατικού μονοπωλίου εμπορικού χαρακτήρα για πυρίτη λίθο (JO 1970, L 31, σ. 12), προς την Ιταλική Δημοκρατία σχετικά με τη διευθέτηση του κρατικού μονοπωλίου εμπορικού χαρακτήρα άλατος (JO 1970, L 31, σ. 14), και προς την Ομοσπονδική Δημοκρατία της Γερμανίας σχετικά με τη διευθέτηση του κρατικού μονοπωλίου εμπορικού χαρακτήρα οινοπνευματωδών (JO 1970, L 31, σ. 20).

εκτάσεως της αρμοδιότητας που αναγνωρίζει στην Επιτροπή το άρθρο 90, παράγραφος 3 [70]. Αν έκρινε ότι το σουηδικό νομικό σύστημα που εφαρμόζεται στο λιανικό εμπόριο των οινοπνευματωδών ποτών εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης, το Δικαστήριο θα αφαιρούσε από την Επιτροπή μια αρμοδιότητα που της είχε προηγουμένως αναγνωρίσει — συγκεκριμένα στην απόφαση των τηλεπικοινωνιακών τερματικών — με όλες τις συνέπειες που αυτό θα μπορούσε να έχει για την υφιστάμενη θεσμική ισορροπία και την εσωτερική αγορά.

Οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και οι καταναλωτές θα έπρεπε χωρίς αμφιβολία να καταβάλλουν σήμερα πολύ υψηλότερο τίμημα για τα σύγχρονα μέσα τηλεπικοινωνίας όπως τα κινητά τηλέφωνα και η τηλεομοιοτυπία, αν η Επιτροπή δεν είχε εκδώσει — και το Δικαστήριο, δεν είχε, βάσει του άρθρου 30, επιβεβαιώσει ως προς τα ουσιώδη — την οδηγία 88/301/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 16ης Μαΐου 1988, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές τηλεπικοινωνιακών τερματικών [71].

96. Από τις αποφάσεις στην υπόθεση Manghera κ.λπ. και στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ελλάδος [72] προκύπτει ότι τα κρατικά μονοπώλια επί των εισαγωγών δημιουργούν γενικά διακρίσεις κατά την έννοια του άρθρου 37, παράγραφος 1. Όπως προανέφερα, θεωρώ ότι ένα σύστημα όπως το σουηδικό σύστημα έχει στην πραγματικότητα τα ίδια αποτελέσματα με ένα μονοπώλιο εισαγωγής. Από το άρθρο 37, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, προκύπτει σαφώς ότι δεν είναι αρκετό να περιοριστεί κανείς στον τρόπο με τον οποίο η ενδιαφερομένη επιχείρηση εμφανίζεται στα χαρτιά, αλλά αντίθετα είναι αποφασιστικό να εξακριβωθεί αν το οικείο όργανο ασκεί στην πραγματικότητα σημαντική επίδραση στις ενδοκοινοτικές εισαγωγές ή εξαγωγές. Πρέπει επομένως να γίνει δεκτή η υπόθεση ότι ένα κρατικό μονοπώλιο που εφαρμόζεται στο κρατικό εμπόριο, που αποφασίζει στην πραγματικότητα ποια προϊόντα προελεύσεως των άλλων κρατών μελών πρέπει να εισαχθούν στη Σουηδία και που έχει στην πραγματικότητα τα ίδια αποτελέσματα με ένα μονοπώλιο εισαγωγής, εμπίπτει επίσης στην απαγόρευση του άρθρου 37, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεδομένου ότι εμποδίζει μεγάλο αριθμό επιχειρηματιών των άλλων κρατών μελών να εμπορεύονται τα προϊόντα τους στη σουηδική αγορά.

97. Ένα νομικό σύστημα λιανικού εμπορίου οινοπνευματωδών ποτών, όπως το σουηδικό σύστημα, μπορεί επομένως από μόνο του να εμποδίζει το ενδοκοινοτικό εμπόριο και λειτουργεί στην πραγματικότητα ως κρατικό μονοπώλιο εισαγωγής, εξ αιτίας δε αυτού το σύστημα εμπίπτει, κατά την άποψή μου, τόσο στο άρθρο 30 όσο και στο άρθρο 37.

98. Αν τώρα εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί το σύστημα στην πράξη, καθίσταται σαφές ότι οι επιχειρηματίες των άλλων κρατών μελών έχουν μεγάλη δυσκολία να εισχωρήσουν στη σουηδική αγορά με ένα οινοπνευματώδες προϊόν.

— Για να μπορέσει, καταρχάς, να υποβάλει προσφορά, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να είναι κάτοχος αδείας χονδρικού εμπορίου: στην ανάπτυξη που ακο-

70 — Βλ. σκέψη 21 της αποφάσεως των τηλεπικοινωνιακών τερματικών που αναφέρεται στην υποσημείωση 59.

71 — ΕΕ 1988, L 131, σ. 73.

72 — Βλ. την απόφαση που αναφέρεται στην υποσημείωση 55 και την απόφαση που αναφέρεται στην υποσημείωση 57.

λουθεί θα εκθέσω με μεγαλύτερες λεπτομέρειες τα απορρέοντα από την απαίτηση αυτή αποτελέσματα, τα οποία συνιστούν εμπόδιο για το εμπόριο.

— Στη συνέχεια, για να μπορέσει να υποβάλει προσφορά, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να έχει λάβει πρόσκληση της Systembolaget για την υποβολή προσφοράς σχετικά με συγκεκριμένο προϊόν, παραδείγματος χάριν «beaujolais, ερυθρός, fleurie». Δεν υπάρχει καμία πληροφορία σχετικά με το τι οδηγεί τη Systembolaget να καλέσει τις επιχειρήσεις που έχουν άδεια χονδρικού εμπορίου να υποβάλουν προσφορές για συγκεκριμένο προϊόν σε συγκεκριμένη στιγμή, και επομένως δεν είναι γνωστό σε ποιο μέτρο οι προμηθευτές της Systembolaget και οι λοιποί κάτοχοι αδείας μπορούν να ζητήσουν από τη Systembolaget να απευθύνει πρόσκληση για υποβολή προσφορών σχετικά με συγκεκριμένο προϊόν.

— Από τη στιγμή που έχει υποβληθεί η προσφορά, οι υπάλληλοι της Systembolaget εκτιμούν τη σχέση ποιότητας/τιμής, τις προηγούμενες εμπειρίες από την περιοχή παραγωγής και τον τύπο του εν λόγω προϊόντος: βλ. σχετικά το σημείο 27. Στο στάδιο αυτό πρόκειται, κατά την άποψή μου, για επιλογή με ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας, η οποία καταλήγει στον αποκλεισμό των μισών περίπου από τα προτεινόμενα προϊόντα.

— Στη συνέχεια, οι υπάλληλοι της Systembolaget προβαίνουν σε γευστική δοκιμασία στα τυφλά. Η γεύση όμως δεν αποτελεί αντικειμενικό στοιχείο. Πότε, παραδείγματος χάριν, ένα châteauneuf-du-pape έχει σε επαρκή βαθμό γεύση μούρου, γλυκόριζας, εξωτικών καρυκευμάτων και καβουρδισμένων φουντουκιών, και ένα Brunello di Montalcino έχει σε επαρκή βαθμό γεύση κόκκινων και μαύρων φρούτων, κέδρου, δρυός και καβουρδισμένων καρυκευμάτων [73] ώστε να εκτιμηθεί από τον δοκιμαστή; Αυτό θα εξαρτηθεί από τον ίδιο, η γεύση του οποίου δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με τη γεύση όλων των λοιπών καταναλωτών. Αυτή η δοκιμασία στα τυφλά οδηγεί στην απόρριψη του 70 % των προσφορών που δεν είχαν απορριφθεί κατά την πρώτη εξέταση, η οποία βασιζόταν σε διακριτική ευχέρεια και είχε καταλήξει στον αποκλεισμό των μισών περίπου από τις υποβληθείσες προσφορές.

— Τελικώς το 12 % των προσφορών που υποβλήθηκαν (των οποίων η εξέταση είχε περατωθεί κατά την ημερομηνία αναφοράς) θα μπορέσει να διαθετεί προς πώληση: βλ. το σημείο 36. Δεν υπάρχει όμως καμία εγγύηση ότι θα αναγνωριστεί στον προσφέροντα το δικαίωμα να πωλήσει το προϊόν του με τρόπο άλλον πλην του περιορισμένου μέτρου που συνεπάγεται η ένταξη του προϊόντος αυτού στο ευκαιριακό συσκευασμένο σύνολο.

— Για να περιληφθεί στο βασικό συσκευασμένο σύνολο — που άλλωστε δεν περιέχει παρά μόνο προϊόντα φθηνά και μέσης τιμής — ένα προϊόν θα πρέπει να πληροί ορισμένες ελάχιστες απαιτήσεις όσον αφορά τις πωλήσεις, διαφορετικά διαγράφεται από τον κατάλογο: βλ., σχετικά, το σημείο 29. Από εμπορική και διοικητική άποψη δεν είναι βέβαια περίεργο ότι η Systembolaget, ως μονοπώλιο που καλύπτει το σύνολο της επικρατείας, απαιτεί μια ελάχιστη ετήσια πώληση 36 000 φιαλών και ένα συγκεκριμένο μερίδιο αγοράς στον οικείο

73 — Τα αναφερόμενα γευστικά χαρακτηριστικά προέρχονται από το Simon & Schuster: *Parker's Wine Buyer's Guide*, 4η έκδοση, 1995, σ. 516 επ. και σ. 678.

τομέα για να διατηρήσει ένα προϊόν στο βασικό συσκευασμένο σύνολο. Το γεγονός όμως αυτό αποδεικνύει από μόνο του ότι ένα μονοπώλιο όπως το σουηδικό μπορεί να εμποδίσει την πρόσβαση των προερχομένων από άλλα κράτη μέλη προϊόντων στην αγορά, δεδομένου ότι αντίστοιχος περιορισμός δεν θα είχε θέση σε μια ελεύθερη αγορά στην οποία, εξ ορισμού, τα προϊόντα θα μπορούσαν πολύ πιο εύκολα να έχουν πρόσβαση στην αγορά. Για έναν συγκεκριμένο παραγωγό το σύστημα συνεπάγεται επομένως σημαντικό περιορισμό, διότι μόνον τα προϊόντα που κατέχουν ορισμένο μερίδιο αγοράς μπορούν να έχουν πρόσβαση στο βασικό συσκευασμένο σύνολο και, συνεπώς, να παραμένουν στην αγορά. Τα κριτήρια αποκλεισμού δεν είναι άλλωστε απόλυτα αντικειμενικά: βλ. σημείο 32.

— Οσάκις ένα προϊόν διαγράφεται από τον κατάλογο λόγω ανεπαρκών πωλήσεων, ακολουθεί μία περίοδος αποκλεισμού δύο ετών και, ακόμη και μετά την πάροδο της περιόδου αυτής, κατά τις μεταγενέστερες επιλογές των προϊόντων που προορίζονται για πώληση από τη Systembolaget λαμβάνονται υπόψη οι προηγούμενες εμπειρίες με το προϊόν αυτό: βλ. σημεία 33 και 27.

— Η δυνατότητα τα προϊόντα που απορρίφθηκαν να θεωρηθούν ως πωλούμενα επί δοκιμή (βλ. σχετικά, πιο πάνω, τα σημεία 30 και 31) δεν προσφέρει, κατά την άποψή μου, στους προμηθευτές που ατύχησαν μια πραγματική ευκαιρία να αποκτήσουν πρόσβαση στην αγορά. Αφενός, το προϊόν πρέπει να υποστεί γευστική δοκιμασία. Αφετέρου, ακόμη και αν το προϊόν κατορθώσει να περάσει με επιτυχία τη δοκιμή, οι απατούμενες ποσότητες και το γεγονός ότι τα προϊόντα που περιλαμβάνονται στο προς δοκιμή συσκευασμένο σύνολο βρίσκονται μόνο σε περιορισμένο αριθμό μικροκαταστημάτων, οπότε το προϊόν προς δοκιμή είναι ακόμη πιο δύσκολο να ικανοποιήσει τις ποσοτικές απαιτήσεις απ' ό,τι τα προϊόντα που περιλαμβάνονται στο βασικό συσκευασμένο σύνολο, έχουν ως αποτέλεσμα ότι το προς δοκιμή προϊόν δεν έχει πραγματική δυνατότητα σταθερής προσβάσεως στην αγορά.

99. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να υπενθυμιστεί ότι 19 προμηθευτές προμηθεύουν από κοινού το 99 % του οίνου και των οινοπνευματωδών προϊόντων Systembolaget και προμηθεύουν προφανώς το σύνολο του βασικού συσκευασμένου συνόλου, ότι η V & S, της οποίας το κεφάλαιο ανήκει στο Δημόσιο, δεσπόζει στην αγορά του οίνου και των οινοπνευματωδών ποτών και τα οινοπνευματώδη και η μπύρα που παράγονται στη Σουηδία κατέχουν ένα μερίδιο της λιανικής αγοράς οινοπνευματωδών ποτών που ανέρχεται σε 51,3 % και ένα μερίδιο της λιανικής αγοράς της μπύρας που ανέρχεται σε 83,1 %.

100. Όπως ανέφερα προηγουμένως, τόσο υπό το πρίσμα του άρθρου 30 όσο και υπό το πρίσμα του άρθρου 37 γεννάται συγκεκριμένα το πρόβλημα ότι η πρόσβαση των επιχειρηματιών στη σουηδική αγορά παρεμποδίζεται ακόμη περισσότερο από το σύστημα που προκύπτει από τα άρθρα 1 και 2 του κεφαλαίου 4 του νόμου που εξαρτούν την εισαγωγή από την κατοχή αδείας χονδρικού εμπορίου ή αδείας παραγωγής χορηγουμένης από την Alkoholinspektion. Όπως ανέφερα προηγουμένως, μια τέτοια άδεια είναι απαραίτητη όχι μόνο για να μπορεί κανείς να πωλήσει στη Systembolaget, αλλά και γενικά για να μπορεί να υποβάλει προσφορά στη Systembolaget, που δεν έχει η ίδια δικαίωμα εισαγωγής. Αυτό το σύστημα αδειών δεν μπορεί, κατά την άποψή μου, να διακριθεί από το εμπορικό μονοπώλιο, δεδομένου ότι, όπως προανέφερα, το σύστημα καθορίζει τις κατηγορίες προσώπων από τις οποίες το μονοπώλιο

μπορεί να αγοράσει και, με τον τρόπο αυτό, τις κατηγορίες προσώπων που μπορούν τελικώς να επιχειρήσουν την περιπέτεια της επιλογής, από τη Systembolaget, των προϊόντων που προορίζονται να πωληθούν στη σουηδική λιανική αγορά [74]. Όπως παραδέχθηκε η Σουηδική Κυβέρνηση κατά τη συζήτηση ακροατηρίου, το σύστημα συνεπάγεται ότι οι επιχειρηματίες των άλλων κρατών μελών δεν δικαιούνται να πωλούν οινοπνευματώδη ποτά στη σουηδική αγορά, εκτός αν η πώληση γίνεται με τη βοήθεια ενός ενδιαμέσου, κατόχου σουηδικής αδείας χονδρικής πωλήσεως, ή αν ο ίδιος ο παραγωγός είναι κάτοχος αδείας χονδρικού εμπορίου χορηγουμένης από τις σουηδικές αρχές και καταβάλλει τα τέλη που συνδέονται με τη λήψη της αδείας αυτής.

101. Δεν υπάρχουν εντούτοις επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος που θα υφίσταντο τον κόπο να ζητήσουν άδεια χονδρικού εμπορίου και να καταβάλουν τέλη συνδεόμενα με την αίτηση και τον έλεγχο, μόνο και μόνο για να έχουν ενδεχομένως — στην περίπτωση που η Systembolaget θα ζητούσε την υποβολή προσφορών για ένα προϊόν που μπορούν να προμηθεύσουν — τη δυνατότητα να προσφέρουν τα προϊόντα τους στη Systembolaget χωρίς κανενός είδους εγγύηση ότι θα πωλήσουν έστω και μία φιάλη. Στην πράξη, επομένως, η επιχείρηση υποχρεώνεται συνήθως να απευθυνθεί σε Σουηδό χονδρέμπορο [75]. Αντίθετα, οι Σουηδοί παραγωγοί που πληρούν τις εκεί προβλεπόμενες προϋποθέσεις εγκαταστάσεως, και ιδίως η V & S, την οποία κατέχει το Δημόσιο, μπορούν να πωλούν απευθείας στη Systembolaget και στους κατόχους αδείας πρατηρίων ποτών.

102. Αυτό το μέρος του συστήματος, που αφορά το κρατικό μονοπώλιο που εφαρμόζεται στο λιανικό εμπόριο, δημιουργεί, νομίζω, ακόμη μεγαλύτερες δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των επιχειρηματιών των άλλων κρατών μελών και είναι, εκ του λόγου αυτού, και αυτό αντίθετο προς το άρθρο 37 της Συνθήκης. Η δυσμενής διάκριση ενισχύεται από το γεγονός ότι το τέλος ελέγχου αυξάνει προοδευτικά αντίστροφα προς τον κύκλο εργασιών και επομένως είναι υψηλότερο ανά λίτρο όταν ο όγκος του κύκλου εργασιών είναι μικρότερος. Ένα τέτοιο σύστημα ευνοεί ιδιαίτερα προμηθευτή όπως η V & S, της οποίας το κεφάλαιο ανήκει στο Δημόσιο και η οποία κατέχει μερίδιο αγοράς που ανέρχεται στο 35 % της αγοράς του οίνου και στο 66,6 % της αγοράς των οινοπνευματωδών ποτών, σε σχέση με τους κατόχους αδείας χονδρικού εμπορίου, που μπορούν να πωλήσουν μόνο μικρές ποσότητες ή ακόμη και καμία ποσότητα στη Systembolaget.

103. Σύστημα στο οποίο οι όροι που τίθενται για την εγκατάσταση μιας επιχειρήσεως εκτείνονται και στους επιχειρηματίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη είναι, κατά την άποψή μου, και αυτό ικανό να εμποδίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, δεδομένου ότι καθιστά ακριβότερη και δυσκολότερη την εισαγωγή, υποχρεώνοντας τους επιχειρηματίες είτε να καταφύγουν στις υπηρεσίες ενός ενδιαμέσου είτε να αποκτήσουν οι ίδιοι άδεια χονδρικού εμπορίου και να καταβάλουν έτσι τα σχετικά έξοδα. Το σύστημα είναι επομένως, κατά την άποψή μου, και αυτό αντίθετο προς το άρθρο 30

74 — Το άρθρο 37 αφορά μόνο τις δραστηριότητες που συνδέονται άρρηκτα με την άσκηση της ειδικής λειτουργίας του μονοπωλίου. Αντίθετα, η διάταξη αυτή δεν είναι κρίσιμη ενόψει των διατάξεων που αφορούν, κατά τρόπο γενικό, την παραγωγή και των εμπορία των εμπορευμάτων, είτε αυτά υπάγονται είτε όχι στο εν λόγω μονοπώλιο: βλ. την απόφαση της 1ης Μαρτίου 1979 στην υπόθεση 119/78, Peureux (Συλλογή τόμος 1979, σ. 545, σκέψη 28), και την απόφαση Banchero, που προαναφέρεται στην υποσημείωση 39, σκέψη 29.

75 — Άλλωστε, αυτό στην πραγματικότητα προσομοιάζει προς υποχρέωση αντιπροσωπεύσεως, αντίθετη προς το άρθρο 30 της Συνθήκης: βλ. την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1984 στην υπόθεση 247/81, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1984, σ. 11).

της Συνθήκης. Αναφέρω συναφώς ότι το Δικαστήριο, στην απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1980 στην υπόθεση 94/79, Vriend (Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 167), έκρινε ότι είναι αντίθετη προς το άρθρο 30 της Συνθήκης η ρύθμιση που επιτρέπει αποκλειστικά, μεταξύ άλλων, την εισαγωγή υλικού αναπαραγωγής φυτών, όπως τα χρυσάνθεμα, σε πρόσωπα μέλη οργανισμού που έχει συσταθεί ή εγκριθεί από τη δημόσια αρχή.

Το σύστημα μπορεί να δικαιολογηθεί σύμφωνα με τους κανόνες του άρθρου 36 της Συνθήκης;

104. Σύμφωνα με τις θεσπίζουσες απόκλιση διατάξεις του άρθρου 36 της Συνθήκης, το άρθρο 30 δεν αντιτίθεται στους περιορισμούς εισαγωγών που δικαιολογούνται, συγκεκριμένα, από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων. Εντούτοις, οι περιορισμοί αυτοί δεν δύνανται να αποτελούν ούτε μέσο αυθαιρέτων διακρίσεων ούτε συγκεκαλυμμένο περιορισμό στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

105. Σύμφωνα με το γράμμα του, το άρθρο 36 αναφέρεται μόνο στα άρθρα 30 έως 34 και κατά συνέπεια γεννάται το ερώτημα αν οι αποκλίνουσες αυτές διατάξεις εφαρμόζονται και στο άρθρο 37 της Συνθήκης.

106. Στηριζόμενος στη νομολογία του Δικαστηρίου, ακολούθησα πιο πάνω την ερμηνεία, σύμφωνα με την οποία υπάρχει στενός δεσμός μεταξύ των πεδίων εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 30 και 37 και σύμφωνα με την οποία τα άρθρα αυτά μπορούν να εφαρμοστούν στις ίδιες πραγματικές καταστάσεις. Είναι συνεπώς δύσκολο να γίνει σαφής διαχωρισμός μεταξύ του άρθρου 30 και του άρθρου 37. Κατά συνέπεια, θεωρώ ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 37, ενδείκνυται να εφαρμοστεί και το άρθρο 36, το περιεχόμενο του οποίου έχει καθοριστεί από πλούσια νομολογία.

107. Θεωρώ επομένως ότι το άρθρο 37 πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι οι περιορισμοί που απορρέουν από την ύπαρξη και την ιδιαίτερη λειτουργία εμπορικών μονοπωλίου, όμως δικαιολογούνται, παραδείγματος χάριν, από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων, μπορούν να συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο υπό τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 36, όπως αυτή σύμφωνα με την οποία δεν πρέπει να αποτελούν μέσο αυθαιρέτων διακρίσεων. Εξάλλου, φαίνεται ότι και το Δικαστήριο έχει δεχθεί έμμεσα ότι το άρθρο 36 μπορεί να αποκλίνει από το άρθρο 37. Στην προαναφερθείσα απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση C-347/88, Επιτροπή κατά Ελλάδος, το Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσο ένα αποκλειστικό δικαίωμα εισαγωγής και εμπορίας προϊόντων πετρελαίου δικαιολογούνταν από λόγους δημοσίας ασφαλείας, ήτοι έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 36, χωρίς να κάνει διάκριση μεταξύ του άρθρου 30 και του άρθρου 37.

108. Όσον αφορά την ουσία του άρθρου 36, υπενθυμίζω καταρχάς ότι κατά πάγια νομολογία η διάταξη αυτή αφορά μόνον λόγους μη οικονομικής φύσεως [76]. Ακόμη και αν είναι βέβαιο ότι ο σκοπός της Systembolaget και, ιδίως, του περιορισμού του αριθμού των σημείων πωλήσεως συνδέεται με την πολιτική οινοπνεύματος, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το ισχύον σύστημα συνεπάγεται για το Σουηδικό

76 — Βλ. την απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1984 στην υπόθεση 238/82, Duphar κ.λπ. (Συλλογή 1984, σ. 523, σκέψη 23).

Δημόσιο σημαντικό οικονομικό πλεονέκτημα που συνίσταται στο γεγονός ότι όλα τα κέρδη της λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών στη Σουηδία εισπράττονται στην πραγματικότητα από το Δημόσιο και ότι τα κέρδη αυτά μεγιστοποιούνται λόγω του περιορισμού των εξόδων πωλήσεως που οφείλεται στον περιορισμό του αριθμού των μικροκαταστημάτων. Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη η απώλεια εισόδων που θα υφίστατο ενδεχομένως το σουηδικό κράτος, αν έπρεπε να αποδιοργανώσει ή να διαρρυθμίσει το μονοπώλιο της λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών για να το καταστήσει σύμφωνο με τους κανόνες της Συνθήκης.

109. Αντίθετα, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μεταξύ των αγαθών ή συμφερόντων που προστατεύει το άρθρο 36 της Συνθήκης, την πρώτη θέση κατέχουν η υγεία και η ζωή των προσώπων, εναπόκειται δε στα κράτη μέλη, εντός των ορίων που επιβάλλει η Συνθήκη, να αποφασίζουν για το επίπεδο προστασίας που επιθυμούν να διασφαλίσουν [77]. Τα κράτη μέλη διαθέτουν συναφώς κάποιο περιθώριο εκτιμήσεως.

110. Τα όρια που επιβάλλονται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών απορρέουν ιδίως από την αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με την οποία το μέτρο πρέπει να είναι απαραίτητο για την αποτελεσματική προστασία της ζωής και της υγείας των προσώπων [78]. Αν η ζωή και η υγεία των προσώπων μπορούν να προστατευθούν εξίσου αποτελεσματικά με τη λήψη λιγότερο περιοριστικών για τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές μέτρων, πρέπει να επιλεγούν τα τελευταία [79]. Αν το μέτρο δεν είναι αυτό το ίδιο κατάλληλο για την επίτευξη του επικαλούμενου σκοπού ή αν είναι αυτό το ίδιο δυσανάλογο, δεν θα είναι σύμφωνο προς το κοινοτικό δίκαιο [80].

111. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, η Σουηδική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το οινόπνευμα είναι ολέθριο για την υγεία και ότι το σουηδικό νομικό σύστημα έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό της πωλήσεως και, με τον τρόπο αυτό, της καταναλώσεως οινοπνεύματος. Αναφέρθηκε σχετικά σε ένα σχέδιο δράσεων που υιοθέτησε το 1993 η Περιφερειακή Επιτροπή για την Ευρώπη της Παγκοσμίου Οργανώσεως Υγείας, το οποίο καθόριζε ως στόχο για όλα τα ευρωπαϊκά κράτη μέλη της Παγκοσμίου Οργανώσεως Υγείας τον περιορισμό μέχρι το έτος 2 000 της καταναλώσεως οινοπνεύματος κατά 25 % σε σχέση με την κατανάλωση του 1980.

112. Είναι καταρχήν έργο του Σουηδού νομοθέτη να εκτιμήσει αν η προστασία της δημοσίας υγείας στη Σουηδία δικαιολογεί μέτρα που αποσκοπούν στον περιορισμό της καταναλώσεως οινοπνευματωδών ποτών και αν οι συστάσεις της Παγκοσμίου Οργανώσεως Υγείας αποτελούν σημαντικά στοιχεία τεκμηριώσεως. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η κατάχρηση οινοπνεύματος μπορεί να έχει σοβαρές βλαβερές συνέπειες από κοινωνικής και ιατρικής απόψεως, οπότε τα μέτρα προλήψεως των καταχρήσεων θα μπορούσαν να καλύπτονται από το άρθρο 36 [81].

77 — Βλ. τις αποφάσεις της 10ης Νοεμβρίου 1994 στην υπόθεση C-320/93, Ortscheit (Συλλογή 1994, σ. I-5243, σκέψη 16), και της 20ής Μαΐου 1976 στην υπόθεση 104/75, De Peijper, Συλλογή τόμος 1976, σ. 241, σκέψη 15).

78 — Βλ. την απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivía (Συλλογή 1991, σ. I-4151, σκέψη 16).

79 — Βλ. τη σκέψη 17 της αποφάσεως Ortscheit που αναφέρεται στην υποσημείωση 77 και τη σκέψη 17 της αποφάσεως De Peijper που αναφέρεται επίσης στην υποσημείωση 77.

80 — Απόφαση Gebhard που αναφέρεται στην υποσημείωση 47, σκέψη 37.

81 — Βλ. την απόφαση Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivía που αναφέρεται στην υποσημείωση 78.

113. Εξάλλου, θεωρώ ότι δεν είναι δυνατό να εξομοιωθεί η κατανάλωση οινοπνεύματος με την κατάχρηση οινοπνεύματος. Νέες μελέτες τείνουν να αποδείξουν ότι μια κάποια καθημερινή κατανάλωση οίνου έχει ευεργετικές συνέπειες για την υγεία. Μια πρόσφατη μελέτη που προέρχεται από τη Δανία και δημοσιεύθηκε στο *British Medical Journal* [82] κατέληξε στο ακόλουθο συμπέρασμα: «Μια ελαφρά έως μέση κατανάλωση οίνου (3 έως 5 ποτήρια την ημέρα κατ' ανώτατο όριο) συνεπάγεται την κατακόρυφη πτώση, ανάλογη προς τη δόση, της θνησιμότητος για κάθε αιτία, αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει με την κατανάλωση μπύρας και οινοπνευματωδών ποτών. Η κατακόρυφη αυτή πτώση εξηγείται τόσο από τη μείωση της θνησιμότητας που οφείλεται σε καρδιακές και εγκεφαλοαγγειακές ασθένειες όσο και από τη μείωση της θνησιμότητας που οφείλεται σε άλλες αιτίες.» Από τη μελέτη προκύπτει ότι, αν ο κίνδυνος θανάτου για τα πρόσωπα που δεν πίνουν ποτέ οίνο οριστεί σε 1,00, ο κίνδυνος για τα πρόσωπα που πίνουν 3 έως 5 ποτήρια οίνου ημερησίως είναι 0,51. Αντίθετα, ο κίνδυνος θανάτου για τα πρόσωπα που πίνουν 3 έως 5 ποτήρια των 2 cl οινοπνευματωδών ποτών ημερησίως είναι 1,34. Όσον αφορά την μπύρα, δεν διαπιστώθηκε σταθερή διαφορά σε σχέση με τον οριζόμενο σε 1,00 κίνδυνο για τα πρόσωπα που δεν πίνουν ποτέ μπύρα· στη μελέτη δεν υποστηρίζεται συνεπώς ή άποψη ότι η φυσιολογική κατανάλωση μπύρας βλάπτει την υγεία.

82 — Grønback, N. M., Deis, A., Sørensen, TIA, Becker, PU, Schnohr, P., και Boje Jensen, G.: «Forskel i dødelighed ved moderat forbrug af øl, vin og spiritus», *Ugeskrift for Laeger* 158/16, 15 Απριλίου 1996, σ. 2258. Η μελέτη, που δημοσιεύθηκε επίσης στο *British Medical Journal* 1995, 310: 1165, στηρίζεται στις σχετιζόμενες με το οινόπνευμα συνήθειες 6 051 ανδρών και 7 234 γυναικών ηλικίας από 30 έως 79 ετών. Η παρακολούθηση των προσώπων αυτών διήρκεσε από το 1976 έως το 1988. Από τη μελέτη προκύπτει συγκεκριμένα ότι η θνησιμότητα λόγω καρδιοαγγειακών ασθενειών μειώθηκε κατά 30 % στη Δανία κατά τη διάρκεια των 15 τελευταίων ετών, πράγμα που μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι η κατανάλωση οίνου αυξήθηκε, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1975-1992, από 17,3 σε 30,2 % της συνολικής καταναλώσεως, που παρέμεινε σταθερή.

114. Όπως προκύπτει από την προηγούμενη ανάπτυξη, εκτιμώ ότι το σουηδικό σύστημα πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών, θεωρούμενο στο σύνολό του, αφενός, δημιουργεί σημαντικά εμπόδια για την πρόσβαση των προϊόντων των άλλων κρατών μελών στην αγορά και, αφετέρου, εισάγει δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των υπηκόων άλλων κρατών μελών. Κατά συνέπεια, το σουηδικό νομικό σύστημα, στο σύνολό του, περιορίζει, κατά την άποψή μου, κατά τρόπο ιδιαίτερα αισθητό την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη όταν εξετάζεται το ζήτημα κατά πόσον το σύστημα είναι απαραίτητο ή κατά πόσον υπάρχουν λιγότερο περιοριστικά μέτρα ικανά να εξασφαλίσουν την προστασία της δημόσιας υγείας.

115. Όπως προανέφερα, το κύριο πρόβλημα που δημιουργεί ένα κρατικό μονοπώλιο εμπορικού χαρακτήρα λιανικής πωλήσεως όπως το σουηδικό είναι ότι επιφέρει συγκέντρωση των αγορών και ότι με τον τρόπο αυτό η κρατική μονοπωλιακή επιχείρηση είναι εκείνη που αποφασίζει στην πραγματικότητα ποια θα είναι τα προϊόντα των άλλων κρατών μελών που θα εισαχθούν και θα έχουν πρόσβαση στην αγορά. Επομένως, το ίδιο το μονοπώλιο είναι που περιορίζει τις συναλλαγές.

116. Αντίθετα, δεν είναι το ίδιο το μονοπώλιο που περιορίζει την πώληση και, κατά συνέπεια, την κατανάλωση οινοπνεύματος. Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στον περιορισμό του αριθμού των σημείων πωλήσεως. Αν επιθυμεί κανείς, προς το συμφέρον της προστασίας της δημοσίας υγείας, να περιορίσει την πώληση των οινοπνευματωδών ποτών, δεν είναι απαραίτητο να δημιουργήσει για τον σκοπό αυτό συγκεντρωτικό κρατικό μονοπώλιο, δεδομένου ότι ο περιορισμός μπορεί να επέλθει με λιγότερο περιοριστικά μέτρα, όπως ένα σύστημα που προβλέπει ορισμένα ανεξάρτητα σημεία πωλήσεως ανεφοδιαζόμενα

κατά τρόπο αυτόνομο, πράγμα που δεν θα δημιουργούσε ιδιαίτερα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

117. Στα ανεξάρτητα σημεία πωλήσεως θα μπορούσε να επιβληθεί, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Systembolaget, αφενός, ένα συγκεκριμένο ωράριο λειτουργίας, αφετέρου, ο όρος να μην πωλούν σε πρόσωπα μικρότερα από ορισμένη ηλικία. Το κράτος θα μπορούσε εξάλλου να ρυθμίσει την εμπορία από τους λιανοπωλητές [83]. Επιπλέον, οι δημόσιες αρχές θα μπορούσαν να ελέγχουν την τήρηση των όρων χορηγήσεως της αδείας από τον ιδιοκτήτη ή τον διαχειριστή του μικροκαταστήματος. Αυτό ακριβώς το πρότυπο χρησιμοποιείται στη Σουηδία για τα πρατήρια ποτών, στο πλαίσιο των οποίων φαίνεται δυνατή η άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου, ενώ υπάρχουν περίπου 9 000 ανεξάρτητα πρατήρια ποτών, αριθμός που υπερβαίνει κατά πολύ τον σημερινό αριθμό μικροκαταστημάτων λιανικής πωλήσεως.

118. Γεννάται εξάλλου το ερώτημα αν ο σημερινός πολύ μεγάλος περιορισμός του αριθμού των σημείων πωλήσεως είναι απαραίτητος ή αν είναι δυνατόν η διωκόμενη μείωση του αλκοολισμού να πραγματοποιηθεί με πιο ενισχυμένες δράσεις πληροφορήσεως και με κοινωνικά μέτρα που είναι ίσως περισσότερο ενδεδειγμένα στην πραγματικότητα για τον περιορισμό του αλκοολισμού χωρίς συγχρόνως να παρεμποδίζουν τη φυσιολογική κατανάλωση. Μια νομοθεσία λιγότερο περιοριστική όσον αφορά τον οίνο, η φυσιολογική κατανάλωση του οποίου φαίνεται, όπως προαναφέρθηκε, να έχει θετικά αποτελέσματα για την υγεία, και την μπύρα, η φυσιολογική κατανάλωση της οποίας δεν φαίνεται να βλάπτει την υγεία, θα μπορούσε επίσης να τροπο-ποιήσει τις συνήθειες καταναλώσεως του πληθυσμού, έτσι ώστε να καταναλώνονται λιγότερα οινοπνευματώδη ποτά που φαίνεται ότι, ακόμη και σε μικρές ημερήσιες ποσότητες, έχουν αρνητικά αποτελέσματα για την υγεία. Όπως όμως προανέφερα, το σουηδικό σύστημα πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών πρέπει να θεωρηθεί στο σύνολό του, οπότε δεν απαιτείται, στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως, να κριθεί οριστικά το ζήτημα που ο Σουηδός νομοθέτης θα μπορέσει να μελετήσει κατά τρόπο περισσότερο λεπτομερή επ' ευκαιρία ενδεχομένης τροποποιήσεως της νομοθεσίας.

119. Είναι, κατά την άποψή μου, προφανές ότι δεν είναι απαραίτητο, για λόγους δημοσίας υγείας στη Σουηδία, οι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος επιχειρηματίες, που ασκούν εκεί κανονικά τη δραστηριότητά τους και επιθυμούν να πωλήσουν στη σουηδική αγορά να πρέπει είτε να απευθύνονται σε ένα Σουηδό ενδιάμεσο, είτε να κατέχουν οι ίδιοι σουηδική άδεια χονδρικού εμπορίου, να υποβάλλονται στον έλεγχο της σουηδικής επιθεωρήσεως οινοπνεύματος και να καταβάλλουν τους σχετικούς φόρους. Από πλευράς πολιτικής στον τομέα της υγείας, έχει μικρή σημασία να είναι οι εγκαταστάσεις αποθηκεύσεως των επιχειρηματιών εκτός της Σουηδίας σύμφωνες προς τις σουηδικές απαιτήσεις ή να ικανοποιεί η συμπεριφορά των εν λόγω επιχειρηματιών τις απαιτήσεις της Alkoholinspektion.

120. Αντίθετα, είναι σημαντικό, κατά την άποψή μου, να εξασφαλιστεί ότι τα προϊόντα θα φορολογούνται στη Σουηδία και δεν θα πωλούνται κατά τρόπο αντίθετο προς τη σουηδική νομοθεσία περί οινοπνεύματος, παραδείγματος χάριν ότι δεν θα πωλούνται σε ανηλίκους. Η τήρηση των επιταγών αυτών δεν καθιστά όμως σε καμία περίπτωση απαραίτητο το να είναι οι επιχειρηματίες των άλλων κρατών μελών κάτοχοι σουηδικής αδείας χονδρικού εμπορίου για να μπορούν να πωλήσουν τα

83 — Βλ. την απόφαση Hünermund κ.λπ. που προαναφέρεται στην υποσημείωση 36 και την απόφαση Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivía που προαναφέρεται στην υποσημείωση 78.

προϊόντα τους στη σουηδική αγορά. Αρκεί η επιβολή ορισμένων όρων στους επιχειρηματίες που προβαίνουν σε αποθήκευση, μεταφορά και λιανικό εμπόριο οινοπνευματωδών ποτών στη Σουηδία.

121. Συμπερασματικά, εκτιμώ ότι το σουηδικό νομικό σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών, θεωρούμενο στο σύνολό του, δεν δικαιολογείται από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων κατά την έννοια του άρθρου 36 της Συνθήκης [84].

Το ζήτημα της μεταβατικής περιόδου και οι συνέπειες τυχόν αντιθέσεως προς τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης

122. Όπως ανέφερα στο σημείο 4, η Πράξη Προσχωρήσεως του Βασιλείου της Σουηδίας δεν προβλέπει απόκλιση ή περίοδο προσαρμογής όσον αφορά το σουηδικό σύστημα πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών. Η προαναφερθείσα δήλωση σχετικά με την αλληλογραφία μεταξύ του Βασιλείου της Σουηδίας και της Επιτροπής αποτελεί αμιγώς μονομερή δήλωση που δεν μπορεί να παρεκκλίνει από τις διατάξεις της Συνθήκης.

123. Όπως ανέφερα πιο πάνω, τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Από την 1η Ιανουαρίου 1995, ημερομηνία προσχωρήσεως του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ιδιώτες μπορούν συνεπώς να επικαλούνται τις διατάξεις αυτές ενώπιον των σουηδικών δικαστηρίων, τα οποία είναι υποχρεωμένα να μην εφαρμόζουν κάθε εθνικό μέτρο που δεν συμβιβάζεται με τις διατάξεις αυτές.

Πρόταση

124. Για τους λόγους που προανέφερα, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στα ερωτήματα που υπέβαλε το Landskrona tingsrätt:

«1) Τα άρθρα 30 και 37 της Συνθήκης ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν νομοθετικώς προβλεπόμενο εθνικό σύστημα λιανικής πωλήσεως οινοπνευματωδών ποτών, συνολικώς εξεταζόμενο, το οποίο παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

— το σύστημα αποσκοπεί στον περιορισμό των πωλήσεων και, κατά συνέπεια, της καταναλώσεως των προϊόντων, τεκμαίρεται δε ότι πράγματι έχει αυτήν την συνέπεια, και

84 — Απλώς και μόνο για λόγους πληρότητας θα προσθέσω ότι το μονοπώλιο της λιανικής πωλήσεως θα μπορούσε ενδεχομένως να διατηρηθεί για τα εγχώρια προϊόντα· βλ. την απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1986 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 80/85 και 159/85, Edah (Συλλογή 1986, σ. 3359, σκέψη 18), από την οποία προκύπτει ότι το άρθρο 30 της Συνθήκης δεν απαγορεύει να ευνοούνται τα προϊόντα άλλων κρατών μελών σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα.

— ο νόμος παρέχει σε εταιρία, της οποίας την πλήρη κυριότητα έχει το Δημόσιο, το αποκλειστικό δικαίωμα να εμπορεύεται λιανικώς οινοπνευματώδη ποτά ιδίως μέσω περιορισμένου αριθμού μικροκαταστημάτων, και

— το εν λόγω μονοπώλιο λιανικής πωλήσεως αφορά το ευθύς μετά την εισαγωγή στάδιο, αλλά η εταιρία που το ασκεί είναι ο μοναδικός νόμιμος αγοραστής οινοπνευματωδών ποτών προοριζομένων για λιανική πώληση στο οικείο κράτος, καθορίζοντας, κατά συνέπεια, στην πράξη, τα προϊόντα που θα εισαχθούν στην εν λόγω αγορά από άλλα κράτη μέλη, και

— οι παραγωγοί και λοιποί επιχειρηματίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος όπου ασκούν νομοτύπως τη δραστηριότητά τους δεν μπορούν να διαθέσουν τα οικεία ποτά στην αγορά του οικείου κράτους μέλους παρά μόνο μέσω αντιπροσώπου κατόχου αδείας ασκήσεως χονδρικού εμπορίου ή υπό τον όρο ότι οι παραγωγοί ή λοιποί επιχειρηματίες είναι οι ίδιοι κάτοχοι αδείας χονδρικού εμπορίου χορηγουμένης από τις αρχές του οικείου κράτους μέλους και καταβάλλουν τους σχετικούς φόρους.

2) Το σύστημα αυτό, συνολικώς εξεταζόμενο, δεν δικαιολογείται από λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων, δυνάμει του άρθρου 36 της Συνθήκης, δεδομένου ότι η προστασία αυτή μπορεί να διασφαλιστεί με μέτρα λιγότερο περιοριστικά της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

3) Οι διατάξεις των άρθρων 30 και 37 της Συνθήκης ΕΚ εφαρμόζονται στη Σουηδία από 1ης Ιανουαρίου 1995 και έχουν άμεσο αποτέλεσμα, έτσι ώστε οι ιδιώτες να μπορούν να τα επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, τα οποία υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν οποιαδήποτε διάταξη ασυμβίβαστη προς τα άρθρα αυτά.»